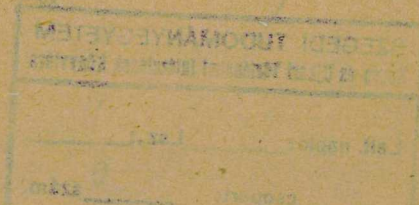

S Z A B Ó I S T V Á N S.J.

/Élete és szónoki munkái/

/1695-1753./

Doktori értekezés.

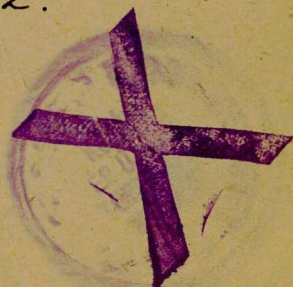

A szegedi Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv-
és történettudományi Karához benyújtotta

L u k á c s L á s z l ó S.J.

L. 1522.

Szeged, 1946. szept. 12.

Diss. B 702

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Közép- és Újkori Történelmi Intézetének Könyvtára	
Lelt. napló: _____	Lsz.: <u>VI.</u>
<u>a</u> csoport: _____	<u>1520</u> szám.

1520.

P. Szabó életének vizsgálata visszavezet bennünket abba a korba, melyet szellemtörténészeink barokknak neveznek. E kort leg-tömörebben úgy jellemezhetjük, hogy a barokk nem más, mint egy sikerült történelmi kísérlet, hogy a középkorban uralkodó religiosumot a renaissance-ban ennek vezető szerepét átvevő profánummal össze-egyeztesse.

A középkor az egység és egyetemesség bélyegét nyomta kulturájának minden ágára. Egységes és egyetemes volt vallási életében, valamint gazdasági, társadalmi és politikai berendezettségében egyaránt. E mellett másik jellemzője e kulturának, hogy mind születésében, mind fejlődésében a vallás, az Egyház legszorosabb irányítása alatt állt. Legmélyebb gyökeréig vallásos kultúra volt. E kultúra hordozója, a középkori ember életének súlypontját nem a földi életbe, hanem a tulvilági, örök életbe helyezi. A vallás transcendens elemeinek döntő szerepük van életének irányításában. Társadalmi szemléletében a hangsúly nem az egyénen, hanem a közösségen van. Az egyes ember szinte teljesen elmerül a közösségben.

Ezzel az életformával fordult szembe a renaissance kor embere. Eszményekért, világnézetért a pogány ókorba megy vissza. Ez " az ujkori ember a középkorival szemben antikorporatív hajlamokat mutat: a közösség kapcsait tehernek érzi és inkább az elválasztó, mint az összekötő vonásokat hangsúlyozza. " /1/ " A transcendens valóságok felé forduló középkori lélekkel szemben az ujkorilélek immanens hajlamokat mutat: nem vágyik el a földi világból és ennek örömeit nem kívánja egy transcendens létért fölcserélni. " /2/ Tehát a " középkor theocentrikus világtól anthropocentrikus világ- és életszemlélet felé vezet az út. " /3/ Az uj ember " vallási életében is szubjektíválódik...Pogányság és kereszténység között hanyódik. " /4/

A természetfölötti és természet világa között beállt eme hasadás megszüntetésére vállalkozott a barokk kor. Az ő érdeme annak felismerése, hogy " a renaissance-ban nagy értékek, hatalmas erők lappanganak. A barokk nem egyéb, mint ezeknek az értékeknek, erőknek a kereszténység életébe, gondolatvilágába való beállítása és az új szférába való továbbfejlesztése. " /5/

Bizonyos mértékben mondható, hogy a középkorban a vallás-erkölcsi értékek egyoldalú hangsúlyozása a csupán emberi, profán értékekkel szemben idézi elő ellenhatásként, hogy a renaissance-ban az

ember az ellenkező végletbe ment át. Az ember nem tűri hosszú időn keresztül, hogy az életértékek kisebb nagyobb területét elzárják előle. Az Egyház pedig kétségkívül óvta a klasszikus kultúrától, ennek pogánysága miatt a fiatal germán népeket. Így történ, hogy amikor mégis csak rátalált az antik világ emberi szépségeire, valósággal megittasodott annak gyönyörűségétől.

Ezért helyes érzékkel állította oda a barokk kor életideáljának az egész embert, aki minden erejével igényli az örökkévalókat, de teljes szívvvel tud örülni mindannak a szépnek és jónak, amelyet a földi élet tár elébe. Ezzel a barokk meggyőző történelmi apológiáját adta annak az igazságnak, hogy a keresztény világnézet nem értékelles, nem értéktagadó, hanem minden valódi értéket be tud és be is kell illesztenie világnézetébe. Ezért bátran indulhat az ujkor embere a természet titkainak kikutatására, mert a természettudomány maradandó eredményeitől nem kell féltenie theológiáját.

Az örök történelmi ember e típusának igen jellemző vonása gazdag, széles, mélyen és hatalmas erővel hullámzó érzelmvilága. Fiatalos lendülettel tud örülni, csodálni, lelkesedni, szeretni és gyűlölni, eszményekért faradhatatlanul dolgozni és küzdeni.

De szüksége is volt erre a mindent magával sodró dinamizmusra, mert különben nem tudta volna elvégezni azokat a roppant történelmi feladatokat, amelyeket a történelmet irányító Isten számára kijelölt. Mert a barokk lelkiségnek mint az újjáéledő katolicizmus világnézetének kellett megvívnia az élethalál-harcot a renaissance individualizmusából fejlődött protestantizmussal. E küzdelem alapjait az Egyház a Tridentinumban rakta le. Elsősorban azzal, hogy világosan és megfellebbezhetetlen tekintéllyel megfogalmazta a katolicizmus változhatatlan tanítását hit és erkölcs dolgában. Hogy ez abban a korban milyen nagy jelentőségű volt, megértjük némileg, ha meggondoljuk, hogy abban az időben mindenki theológus volt, akárcsak napjainkban mindenki politikus. Amint ma politikai, gazdasági és társadalmi kérdések körül zajlik az élet, úgy akkor a vallásiak voltak az érdeklődés középpontjában. "A kereskedő, szuster, mészáros és a többi kézműves tanuló is nem törődve hivatása munkájával a boltban, a műhelyben, utcán csak a szentírásról beszél, a törvényeket, a hit tételeit magyaráztatja és a vallásról vitatkozik." - panaszojja valaki a 16. század végéről. /6/ Ebben a nagy bizonytalanságban, amikor mindenki azt kutatta, hogy melyik az igaz vallás: a régi, vagy az új és hogy mit kell hinni, életbevágóan fontos volt, hogy a hívő lélek vallási kételyeiben eligazítást kapjon.

A Tridentinum ezenkívül gondoskodott, hogy a belső reform-

munka is megtörténjék. Ezért elsősorban a papság korszerű nevelésére és erkölcsi életük színvonalának emelésére fordított igen nagy gondot. Mert "semmi külső ellenség nem ártott annyit a katolikus hitnek, mint a katolikus hívők pásztorai; nagy részük törvényellenes szerelemben élt, így hát a régi vallásban ingadozó népet hitében meg nem erősíthette; tekintélyüket romlott életük semmisítette meg." /7/

Magyar vonatkozásban az ellenreformációra - ha lehetséges - még súlyosabb feladat nehezedett, mint Európa többi országaiban. Kihatásaiban bármily végzetes volt is az, hogy az ország politikailag három részre szakadt és teljesen leszegényedett, mégis a legszármasabb képet az ország vallási állapota mutatta. A főpapi székek egy része betöltetlen volt, a kevés számú alsópapság munkáját pedig tudatlansága és erkölcsi elesettsége bénította. "Pleraque Hungaricae Ecclesiae vulnera inflicta scimus, vel ob penuriam sacerdotum, vel ob eorum, qui suppetunt, minus sufficientem in doctrina ac pietate progressum. Fit enim saepe, ut parochia catholica multis annis parochus destituatur, eaque de causa populus vel ad vicinum acatholicum confugiat baptismi potissimum percipiendi et concionis audiendi causa vel ne pecudis instar vivere videatur ministros acatholicos passim ubique pullulantes conducat." - olvassuk az 1611-i nagyszombati zsinat egyik határozatának megokolásában. /8/ Nem csoda, ha ilyen körülmények között az újítók minden fajtája dus rendeket kaszálhatott a katolikusok soraiból. Munkájuk nyomán egészen megváltozott az ország vallási képe. A különböző felekezetek annyira elhatalmasodtak, hogy a 16. század végére a katolikusok kisebbségbe szorultak. Nagyon jellemző e vigasztalan helyzetre Pázmány Péternek 1622. jun. 20-ról való hivatalos jelentése: "Magyarországnak azon a részén, amely török iga alatt vagyon, sok a katolikus, sokkal több a kálvinista, és Pécs környékén vannak ariánusok is. Az országnak ezen a részén a katolikus ügyet csak két vagy három, álruhában járó jezsuita, néhány, Gyöngyösön élő franciskánus szerzetes és kívülök körülbelül 20, különböző helyeken elszórt pap gondozza. Vannak katekisták /licentiatusok/ is, akik prédikációolvasással, házasságkötés és temetés ellátásával segítik az elhagyott katolikusokat.

Az erdélyi területen sok az ariánus, kálvinista és luteránus és vannak görög ritus szerint élő oláhok is. Katolikusok ugyan vannak, de a kálvinista düh az egész Tiszántúli területen nem tűr katolikus papot, csupán két-három mágnásnak engedik meg, hogy maguknál papot tartanak, aki a szegény katolikus népet vigasztalja. Magában Erdélyben főrendű magán embereknel tartózkodhatnak katolikus papok, de nincs templomuk, nincs jövedelmük. A Jézustársaság tagjai közül három-négy él

ott elszórva, álruhában, kívülük talán hat más pap. Van azonban Erdélyben egy hatalmas hegyektől övezett szöglet, melyet Csiknak mondanak, ahol a katolikus vallást kevesebb kár érte. Ott franciskánus monostor van, azelőtt elég népes, most legfeljebb két-három szerzetes lakja. Katolikus pap hozzávetőleges megállapítással tíz él az országban, de a legtöbbben, a barátok és a papok műveletlenek és az egyházfegyelmet megvetők. A király országrészén a népnek alig tizede katolikus, a többi luteránus és kálvinista...Az egész Magyarországon nincs akadémia, nincs nyilvános iskola, ahol illendően tanítanak a humaniőrakat a nemrég visszaállított szűk nagyszombati jezsuita collegiumon kívül...Szeminárium is csak egy van az egész Magyarországon, Nagyszombatban...Az iskolák és szemináriumok e hiánya következtében hihetetlen a paphiány, és azok is, akik vannak, legtöbbször tudatlanok és iskolázatlanok, sok nyíltan vadházasságban él.... Most a dominikánusok, ágostonosok, karthauziak, bencések, premonstréieiek, cisterciek teljes kipusztulása óta ferencrendi él - az sem sok - néhány kolostorban, egynéhány pálos és körülbelül 30, elszórtan működő jezsuita." /9/

Mennyi optimizmus, lelkesedés, hősies kitartó munka, anyagi és erkölcsi áldozat kellett ahhoz, hogy ebből a szinte reménytelennek látszó helyzetből aránylag oly rövid idő alatt felemeljék a magyar katolicizmust és visszaszerezzék számára vezető szerepét. A nagy újjáépítő munkának épen Pázmány volt a leghivatottabb, legáldozatosabb és legeredményesebb vezére. Munkatársai pedig elsősorban rendtársai, a jezsuiták voltak. Pázmány figyelme elsősorban az ország vezető rétegének megnyerésére irányult. Ezért fáradt annyit a főurak visszatérítésén és ezért nem kimélt semmiféle anyagi áldozatot, hogy számos alapítványával a papság és nemesség taníttatását biztosítsa. Az iskola mellett Pázmány és a jezsuiták megragadták a lelkipásztorkodás minden akkor ismert eszközét, hogy munkájuk minél átütőbb erejű legyen és hogy minél közelebb jussanak a nagy célhoz: hazájuknak, a Regnum Mariánumnak felvirágoztatásához.

A következőkben a Regnum Mariánum egyik szerény jezsuita apostolának életével és munkásságával ismerkedünk meg.

I. Élete

A SZERZETESI FOGADALMAKIG.

Szabó István jezsuita atya 1695. július 28-án született Egerben. Így tudja ezt Stoeger, Sommervogel és Szinnyi is. /1/ Csúpan a trencsényi jezsuita noviciátus anyakönyvében találunk némiképpen eltérő adatot, amennyiben e forrás szerint nem július 28-án, hanem augusztus 17-én született. /2/ "Minthogy a trencsényi anyakönyv adatai rendszerint a noviciusok bemondásain alapulnak, azért megbízhatóbbnak gondoljuk azokat" /3/, mint a fenti három bibliográfus közlését. Augusztus 17-e mellett kell döntenünk még akkor is, ha a három másik életrajzi forrásmunka megegyező születési adatát mérlegeljük. Mert e megegyezés oka az, hogy mind a három egy közös forrásból merített. Ez az eredeti forrásmunka pedig a rendtársak halála után közvetlenül készített elogiumokat használta fel. /4/ Márpedig nyilvánvaló, hogy a halott elogiumát összeállító házi történetíró könyvében tévedhetett az életrajzi adatok közlésénél, mint a noviciusmester, akinek módjában volt a belépés alkalmával magától az új rendtagtól megtudni a szükséges anyakönyvi adatokat.

A páter gyermekkorát csaknem teljes homály fedi. Horányi szerint nemes szülőktől származott. /5/ Miután középiskoláit "summa cum laude" elvégezte, a jezsuitáktól vezetett kassai egyetemen filozófiát hallgatott. /6/ Az 1657-ben Kisdy Benedek egri püspök által alapított kassai egyetem élete épen ebben az időben elég viszontagságos volt. "1700-ban tűz hamvasztotta el a templomot és kollégiumot, 1705-ben a szécsényi gyűlés ismét kiutasítja innen a Rendet, csak néhány páter maradhat." /7/ Csak 1711-ben kezdődik újra a tanítás. Ugyanebben az évben lesz a páter a bölcsész kar hallgatója. A három éves filozófiai kurzus elvégzése után, mint "doctor philosophiae" vagy mint akkor nevezték "magister philosophiae" Kassán kérte a Társaságba való felvételét.

Noviciátusba lépésének időpontját illetőleg szintén eltérő adatokat találunk. Az elogium szerint a belépésre 1714. december 8-án került sor. /8/ Az említett trencsényi noviciátus anyakönyv szerint november 29-én /9/, Sommervogel és Szinnyi pedig úgy tudja, hogy december 4-én lépett a Rend trencsényi noviciátusába. /10/ Vele együtt 16-an öltözték magukra ebben az esztendőben szent Ignác fiainak ruháját. Közülük Árvai György e kor ismertebb jezsuitái közé tartozik, aki ál-

landóan a legelőkelőbb és legfelelősségteljesebb helyeken működött. A noviciátus anyakönyvéből megtudjuk, hogy P. Szabót novicius-mestere jó tehetségűnek minősítette és hogy a magyar és latin nyelven kívül keveset beszélt szlovákul is. /11/

GIMNÁZIUMI MŰKÖDESE

A két éves noviciátus elvégzése után tartományfőnöke azonnal Székelyudvarhelyre küldi a fiatal rendtagot gimnáziumi tanárnak. A középiskolai tanárságra ugyanis a Társaság végzett filozófus tagjait alkalmazta, akik néhány évi gimnáziumi nevelő és oktató tevékenység után kerültek a teológiára.

Ha tulzottnak is tetszik Szekfünek az az állítása, hogy "a jezsuiták...szinte teljesen az iskolára, a nevelésre és a tudományok művelésére korlátozták magukat" /1/, annyi azonban bizonyos, hogy minden alkalmat megragadtak, hogy gimnáziumaik számát szaporítsák. Mivel "a jezsuita céloknak az elemi oktatás nem felelt meg s ezért a népoktatásnak ezt a módját nem is karolták fel rendszeresen, annál nagyobb gonddal siettek gimnáziumaikat kiépíteni. A legtöbb helyen a letelepedést nyomban követte a gimnázium megnyitása...Főpapjaink, főuraink nagy adományainak köszönhető, hogy az ország belsejében keletkező jezsuita házakkal kapcsolatban gimnáziumok is épültek. Pázmány, Lósy, Lippay, Szelepcsényi, Széchenyi hatalmas alapításokkal segíti elő a jezsuita iskolák kialakulását. Különösen Széchenyi György érsek tette nevét híressé bőkezű adományaival...Az egyes püspökök és adakozó főurak...nem igen maradnak el viszonyaikhoz képest az említett érsekektől." /2/ A magyar katolicizmus vezetőinek e páratlanul bőkezű és megértő támogatásának meg is volt az eredménye. "1688-ban már 16 gimnáziumuk van a jezsuitáknak az országban...1716-ban 28, 1766-ban 36, 1773-ban 41 gimnáziumuk és összesen 7 konviktusuk." /3/ Nagyszombatban, Kolozsvárott, Kassán egyetemük, Budán, Egerben, Győrött és Zágrábban pedig akadémiajuk van. 1741-ben 36 gimnáziumban összesen 8.600 a tanulóinak száma, míg egyetemeiket és akadémiaikat ugyanez évben 1440 hallgató látogatta. Összehasonlítva ezeket az adatokat a külföldiekkel, megállapítható, hogy "a magyar középiskolák nem maradtak el a 18. században a nyugatiak mögött." /4/ Alig száz esztendő alatt mennyit változott a magyar katolikus Egyház képe! Az 1622-es Pázmánytól ismertetett állapottal szemben 1740-ben, a jezsuiták második évszázados jubileumán 19 kollégium, 16 lelkipásztori székház, 10 hazai missziós állomáson

összesen 775 jezsuita áldozópap és segítőtestvér működött. P. Szabó idejében egyedül a trencsényi noviciátusban 32 novicius készült hivatására. A jezsuita gimnáziumok a papi és szerzetesi hivatások valóságos melegágyai voltak. Például 1725-ben a nagyszombati gimnázium 641 növendéke közül 36 lépett egyházi pályára, 6 közülök a jezsuita rendbe. /5/ Az ifjúság nevelésére fordított munka áldásosan és bőségesen kamatozott.

Székelyudvarhelyen a gimnázium harmadik és negyedik, a grammatisták és syntaxisták összevont osztályát bízták rá. /6/ A tanárkodás mellett ő töltötte be a gimnáziummal kapcsolatos konviktus és szeminárium tanulmányi felügyelőjének tisztét is. 1719-ben Székelyudvarhelyt felcseréli az erdélyi metropolis-sal, Kolozsvárral. Az egyetemi város gimnáziumában az ötödik, a poéták osztályát kapja. Segítője ezen kívül az ifjúsági Mária Kongregáció prézesének. Kolozsvárott három esztendeig működik. A második évben ugyanolyan beosztásban, mint az elsőben. A harmadik évre azonban a legfelsőbb osztálynak, a retoroknak vezetését bizzák rá. A konviktusban pedig segítője a prefektusnak. Kolozsvári munkásságáról dicsérőleg emlékezik meg az Elogium írója. "...politiores litteras docuit Claudiopoli, eo discipulorum tum in virtutibus, tum in litteris praesertim Rhetoricis progressu, qualem consequi oportuit eo Magistro, qui a nitore, pondere, elegantia orationis longe lateque celebratus est." /7/

Kolozsvárott jelenik meg az egyetem nyomdájában latin nyelven és a szerző nevének feltüntetése nélkül első két munkája. Az egyik: *Arbusculi majales ad Castalios Parnassi Claudiopolitani fontes ab incolis eiusdem Musis praefixae. Claudiopoli, typis Academicis, 1720. 12.* /8/ Stoeger idézett könyvéből megtudjuk még, hogy verseket tartalmaz ez a kis munka. /9/ Kár, hogy nem tudunk nyomára akadni. Így csak sejtjük, hogy mint a poéták tanára ezek sikerültebb verseit gyűjtötte egybe és nincs kizárva, hogy az egyetemen mint ajándék könyv szerepelt egyik ünnepen. Mert "könyvadományokat iskolai ünnepélyeken szoktak kiosztani. Rendszeresen történik ez a baccalaureátusnál és a magiszterségnél. A nyomtatványokat a baccalaureátusnál a poéták, a doktorátusnál a rétorok költségén nyomtatták ki." /10/ Ilyen ünnepélyes alkalomra készülhetett másik kis munkája is: *Academicarum fulminantium stemma. Claudiopoli, 1721. 12.* /11/

HITTUDOMÁNYI HALLGATÓ NAGYSZOMBATBAN.

Négy évi gimnáziumi tanárkodás után mint 27 éves meglett ember kerül a nagyszombati egyetem hittudományi karára, hogy megkezdje a felszenteléshez megkívánt teológiai tanulmányait. Kivételes tehetségére és rendkívüli munkabíráására vall, hogy azok közé a kevesek közé tartozik, akik előljáróik bizalmából teológiai tanulmányaik mellett más megbízatást is kapnak. Első évben társai között évfolyamelső /bidellus Hebreorum/, második évben magyar hitoktató, a harmadikban az egész teológus fiatalság bidellusa, a negyedik évben már mint felszentelt pap a jezsuita templom katechétája. A hitoktatás a barokk lelki pástorkodás igen lényeges kitevője. "Az egyetemes Egyházban a trienti zsinat a hitoktatás terén is új virágzó korszak kiindulópontja. E szerint a püspököknek szigorú kötelessége, hogy gondoskodjanak, hogy minden plébánián legalább minden vasár és ünnepnapon legyen a gyermekek számára hitoktatás. A hitoktatás felvirágoztatásában nálunk a trienti zsinat eszméinek végrehajtója Pázmány tett a legtöbbet. A hitoktatást a jezsuitákra bízta, akik azután száz - százaléig megvalósították azt. A XVIII. században is a jezsuiták nálunk egészen a Rend eltörléséig kezükben tartják a hitoktatást." /1/

A teológia harmadik évében a pátert nagy kitüntetés érte még a felszentelés előtt. A nagyszombati egyetem évenként ünnepséget rendezett, amelyen kérték a szeplőtelen fogantatás dogmájának kihirdetését és nyilvános ünnepet a hittitok megünneplésére. Szokás szerint ez alkalommal mindig egy harmad éves teológus is szerepelt latin, a Szüzanya szeplőtelen fogantatását bizonyító és dicsőítő beszéddel.

„1656. december 2-án rendelte el III. Ferdinánd, hogy az egyetemi vezetőségnek és az akadémiai grádusokra pályázóknak a nagyszombati egyetemen is le kell tenniök a Szeplőtelen Fogantatásra az esküt. A Bécsi egyetemen már 1649 óta szokásban volt ez az eskü. Érdekes azonban, hogy Ferdinánd a nagyszombati egyetemnek szóló rendeletben magyar reminiscenciákkal indokolja elha-

tározását: a régi magyar királyok igen tisztelték a Szeplőtelen Szűzet és felajánlották neki az országot. Példájukat akarja követni ő is az eskü elrendelésével. Az esküt első ízben Lippay /Imre primás/ ünnepi miséje közben, 1657 júniusában tették le Nagyszombatban és azóta 1782-ig minden évben dec. 8-án újították meg a hittudományi kar rendezésében. 1700. júl. 31-én Eszterházy Pál nádor 400 forint alapítványt tett az ekkor mondott ünnepi beszéde kinyomatására. Ilyen beszédek nagy számmal maradtak ránk. /8/ 1723-ban ezt a megtisztelő szerepet P. Szabó kapta. Jellemző, hogy szónoki képességei már ekkor sem voltak ismeretlenek. Beszédét még ugyanebben az évben az egyetem nyomdaja ki is adta ezzel a hosszú barokk címmel: *Silentium tuba victoriae Marianae, sive Maria augustissima Verbi Incarnati Mater, ab inhonora primorum parentum labe ex imposito adversariis silentio vincata. Cumque alma archiepiscopalis universitas Tyrnaviensis annuam immaculatis ejusdem honoribus solemnitate festive exigeret, a quodam Soc. Jesu religioso S.S.theologiae in tertium annum auditore oratoria dictione celebrata. Anno 1723 Die 8. decembris Tyrnaviae, typis academicis per Frid. Gall. 4. ff.9./2/*

Az elogium írója teológiai tanulmányairól így emlékezik meg: "...ea ingenii sui commendatione eidem se impendit, ut communi omnium approbatione eam propugnaret." /3/ Kétségtelen, hogy disputatio ^l scolasticam szerepelt a páter. De nem világos, hogy milyen disputation vett részt, mert több-féle volt. "Szabályszerű időközökben visszatérő disputáció kétféle volt. Az egyik a minden szombaton tartott disputatio /hebdomadaria, seu sabbatina/, amely d.u. folyt le két órán át...Vannak azonkívül havi disputák /d.menstrua/, amelyekben az egész tanári kar és hallgatóság jelen van és amelyek egész nap, d.e. és d.u. legalább 2-2 óráig tartanak. Ezekre csak a tehetségesebb hallgatókat jelölték ki és a kijelölés kitüntetés számba ment. December és június hónapok között szoktak lefolyni. Évenként 5-6 volt belőlük. Végül év elején és év végén rendezték 2 1/2 órán át a teológia egy részéből /actus particularis/, vagy 4-5 órán át az egész teológiából /actus generális/ a doktori fokozatra törekvők vitatkozásait. A heti vitatkozások inkább ismétlés számba mentek; a haviak már komoly készültséget tételtek fel a támadóban és védőben egyaránt. Utóbbiak és az actusok meghívott közönség előtt ünnepélyes formában folytak le. /4/

Teológiai tanulmányainak befejeztével tartományfőnöke azonnal Besztercebányára küldte az ugynevezett harmadik próbaév elvégzésére./5/ P.Kecskés Ferenc volt az instructora annak a 11 fiatal páternak, akik P.Szabóval kezdték az évet. 1725. november 1.-december 1. végezték a harmincnapos lelkigyakorlatot. /6/Szókás volt, hogy a harmadik probációs páterek az ebédlőben étkezés alatt beszédet mondtak egyrészt, hogy gyakorolják magukat a szónoklásban, másrészt pedig, hogy alkalmat adjanak társaiknak beszédek megbírálására. Körülbelül minden hónapra esett egy ebédlői beszéd. Legelsőnek közvetlenül a nagylelkigyakorlatok után december 8-án P.Szabó beszélt. Feltűnő, hogy a diárium vezetője külön feltünteti, hogy magyarul beszélt és csak nála jelzi ezt./7/

LELKIPÁSZTORI ÉS TANÁRI MŰKÖDÉSE.

A harmadik próbaév végeztével rendi tanulmányainak végére jutott. 31 éves volt már ekkor. Mint Isten országának teljes értékű munkása 1726. szeptember 11-én indult Besztercebányáról első állomáshelyére Rév-Komáromba./1/ 1659 óta a plébániát vezették itt a jezsuiták. Azonkívül még három más templomban végezték a lelkipásztori teendőket. /2/ P. Szabónak a katalógus szerint az ünnepi szónok és a magyar hitoktató tisztét kellett ellátnia. Rá van bízva ezenkívül a börtön és a kórház lelki gondozása, valamint az elemi iskolák felügyelősége. /3/ Két évig működött Komáromban ebben a kizárólag lelkipásztori beosztásban. Itteni szónoki munkásságának emlékét őrzi több kéziratban hátrahagyott beszéde.

1729-ben már Kassán találjuk, ahol az egyetem bölcsészeti karán kap beosztást. 15 év után visszatért annak az egyetemnek katedrájára, ahol mint bölcsész-hallgatónak szerzetesi hivatása kialakult. Négy éves egyetemi tanári működése alatt végig tanította a skolasztika filozófia minden ágát. Első évben etikát, másodikban logikát, harmadikban fizikát, negyedikben metafizikát tanított. A jezsuita egyetem növendékei tanulmányaik folyamán egyetemi fokozatokat nyerhettek. A filozófia második évében elnyerhető fokozatot prima laurea-nak, a harmadik év végén

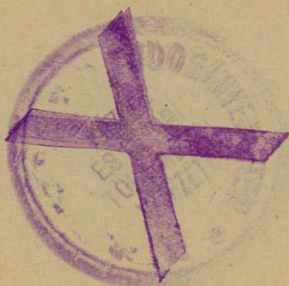
elnyerhetőt pedig *suprema laureanak*, vagy *magisteriumnak* nevezték. /4/ Az egyetemi *gradusok* kiosztása fényes ünnepségek keretében történt. Ilyenkor a *neo-baccalaureusoknak* és *neo-magisztereknek* tanáruk könyvet nyújtott át ajándékkul, amelyet vagy a gimnázium két legfelsőbb osztályának tanulói saját költségükön nyomattak ki vagy ami gyakoribb, az egyik főnemes ifjú, nem ritkán a kitüntetettek közül az egyik vállalta a kiadás költségeit. P.Szabó 1731-ben végzett fizikusai közül *baccalaureatusra* *promoveáltaknak* Trstzyanski János jezsuitának: *Laureata Virginitas in connubio. Sive illustria Virgineorum Conjugum exempla. Honoribus...Neo-baccalaureorum, dum in universitate Cassoviensi prima AA.LL. et philosophiae laurea per R.P.Stephanum Szabó S.J. ...insignirentur...ab illustrissimo adolescente Josepho Gregorio de Nagy Szalatnya anno 1731 dicata. Cassoviae, typis academicis per J.H.Fraunheim, 8. pp.61. /5/ című könyvét ajándékozta. A következő 1732. évben végzett metafizikusai közül az új filozófiai magiszterek színtén Trstzyanskinak egy másik munkáját kapják: *Cassovia vetus, ac nova, chronologice proposita. Honoribus...Dominorum Neo-dotorum cum in alma episcopali Soc.Jesu universitate Cassoviensi suprema AA.LL. et Philosophiae laurea per R.P.Stephanum Szabó S.J. ...Ornarentur, ab illustr. Cassoviensi rhetorica anno 1732 ...inscripta.Cassoviae, 1732. 12. pp. 186. /6/ Az egyik magistert külön is kitüntetik egy neki ajánlott könyvvel: *Livii Hungarici Antonii Bonfini historicae orationes selectae, laureato honori Illustr. Domini Jacobi Mesko L.B. de Széplak...dum in alma episcopali universitate Soc. Jesu Cassoviensi Promotore R. P.Stephano Szabó S.J. ... philosophiae laurea condecoraretur, a condiscipulis dicatae. Typis academicis, per Joan.Henr.Fraunheim, 1732. 16. pp. 166. /7/***

A filozófiai tanítása nem meritette ki P.Szabó erejét. Amint az *Elogium* írja: "neque tum vel tum ita totum laboribus scholasticis se dedit, ut non sibi pro concione dicendi munus assumeret et festis diebus ad populum hungaricum diceret." /8/ Nemcsak a jezsuita templomnak ünnepi magyar szónoka,, hanem szívesen vállalt másutt is beszédeket. Már kassai tartózkodásának első évében Szent Erzsébet napján ő az ünnepi szónok a domban, vagy ahogy ő nevezi a Nagy Templomban. 1730-ban Pádúai szent Antal napján beszél - nem jelzi, de valószínűleg - a

kassai ferences atyák templomában. 1731-ben pedig Jászóra hívják meg a premonstreiek szent Norbert napjára ünnepi szónoknak. Ez a három, kassai évei alatt mondott alkalmi beszéde szintén megtalálható kéziratban megmaradt ünnepi beszédei között. 1731-ben nyomtatásban is megjelent egy halotti beszéde, melyet Reviczki János feleségének; Szinnyi Merse Erzsébetnek halálakor mondott. Címe: Koronában foglalt, halat kezeiben tartó feien kereszteljedzett s egyéb szép ábrázoló jelekkel ékes angyal. Az az T. Merse Szinyei Erzsébet asszony T. Revisnyi Reviczki János...néha kedves házas társa, említett ritka ns. czimerén ábrázolt jószágos cselekedeteinek igaz magyarázatya. Mellyet azon uri Asszonyosság hideg tetemei el takarításának szomorú alkalmatosságával 1730. eszt. élő nyelvel végben vitt. Kassán/1731/ Ny. az Aca-démia bet., Frauenheim János által. 4. ff. 12. /9/

Négy éves kassai tanárság és lelkipásztorkodás között megosztott működése bebizonyította, hogy hasznosabb, ha ezt a kiváló szónokot felmentik a tanítás kötelezettsége alól, hogy ezentúl egészen igehirdetői hivatásának élhessen. Életének erről a fordulópontjáról írja egyik rendtársa: "...relictissplendioribus, suoque ardori angustis cathedris, campum apostolicum ingenti animo ingressus est, gestiens omnibus vitae annis animarum salutis desudare." /10/

Kassáról 1733-ban Kolozsvárra került. Akárcsak Kassára, ide sem idegenként érkezik. Hiszen tizenöt évvel előbb három éven át működött a gimnáziumban mint tanár. Kolozsvárott már nem tanít. A bölcsészkar dékánja ugyan, de főmunkája a prédikálás. Ő a hivatalosan kijelölt magyar hitszónok. Itt is mint Kassán többször hívják, hogy más templomokban is beszéljen. Így fennmaradt kéziratban ünnepi beszédei között az a beszéde, amelyet 1733-ban a ferences atyáknál Portiunkula napján mondott. A következő évben is őt hívják meg Asszisi szent Ferenc napjára. Ugyancsak két beszéd maradt fenn, amelyeket a kolozsvári nagy templomban mondott. Az elsőt 1733-ban szent Mihály napján, A másodikat 1735-ben Urnapján.

NAGYSZOMBATBAN A SZÉKESEGYHÁZ SZÓSZÉKÉN.

1736-ban tartományfőnöke Nagyszombatba helyezi és a székesegyház szónokává nevezi ki. Ezzel pályája a legmagasabbra ivelt, mert magyar jezsuita szónokot nagyobb megtiszteltetés nem érhetett, mint arról a szószékről hirdetni az evangéliumot, melyről Pázmány Péter hallatta szavát. Ezenkívül ő vezeti öt éven keresztül a jezsuita teológusok szónoki gyakorlatait. Így hosszú időn át a későbbi jezsuita szónokok irányítása is az ő kezébe került. A nagyszombati történeti források ismételten megemlékeznek fontosabb, rendkívüli szónoki szerepléseiről. 1736-ban ezt olvassuk az évkönyvben: "Dominicalis Ecclesiastes Ungaricus extra consuetas in aede Cathedrali dictiones quater aliena ornavit pulpita. 1. Die festo S-i Adalberti, quam solemni ritu quotannis Reverendissimum Archi-Capitulum Strigoniense celebrare consuevit. - Deinde in pago Barakony die S-ae Annae honoribus Sacro. 3. suam eloquentiam commodavit RR. Patribus e Familia D. Francisci in festo Divi eorum Legislatoris. Demum in Patrocinio Templi Parthenonis D. Clarae festo Assumptae Virginis sacro ejusdem Eloquentia cum plausu audita." /1/

1737-ben ugyancsak emliti az évkönyv a pátert: "Ad primaria festa Panegyrica dictione celebranda Ungaricus praesertim Concionator Cathedralis a diversis Sacris Ordinibus certatim expetitus est." /2/ 1739-ben pestis pusztit a városban. A fiataloságot és a tanárokat kitelepitik a vidékre, csak néhány lekipásztor marad a városban, hogy elsősorban a ragályos betegeknek legyenek lelki segítségére. 1740-ben Pozsonyban beszélt. Erről így emlékezik meg a tartomány évkönyvirója: "Tyrnaviae fora quidem et pulpita Academicis contentione personant, has inter vox tamen praedicantium ita suaviter fortiterque eminebat, ut Ungari oratoris audita fuerit Posonii, quo ad concionandas Divae Clarae Laudes officiose accitus est." /3/ 1741-ben még távolabbról kap meghívást. A pannonthalmi bencések templomában kell az ünnepi beszédet mondania Szent István király napján a templom búcsuján. "Tyrnaviensium sacra facundia per omnes late vicinias plus deci-

es jam dilaudata insuper et in montem Pannoniae accersita est, ibi in Patrum Benedictinorum Basilica Ungarus noster de Regis Divi Stephani virtutibus facunde eloquens, suo justo ac Societatis Honori insigniter velificatus est." /4/ Nyomtatásban maradt ránk az az ünnepi beszéde, amelyet "A Boldogságos Szűznek siránkozó csudálatos képe előtt" mondott Nagyszombatban. Teljes címe: "A Boldogságos Szűznek siránkozó csudálatos képe előtt Prédikáció. Mondatott Nagy Szombatban. Midőn a Méltóságos és Kegyelmes Galántai Groff Eszterházi Imre és esztergomi érsek ő Herczege istenes költségével építtetett kápolnába azon szent-séges kép által vitetett 1741. esztendőben." /5/ Ez a beszéd megtalálható a kéziratban maradt ünnepi beszédek között is.

A NAGYSZOMBATI COLLEGIUM RUBRORUM IGAZGATÓJA.

P.Szabó 1741, 42-ben, tehát nagyszombati tartózkodásának két utolsó évében a székesegyházi szószéket továbbra is megtartva, átveszi Magyarország legelőkelőbb szemináriumának, a Collégium Rubrorumnak vezetését. Így ebből, a rend megítélése szerint legjelentősegteljesebb munkából is kiveszi részét. Pázmány Péter idézett beszámolójából láttuk, hogy milyen szánalmas állapotban találta a hitújítás a magyar katolikus Egyházat a Mohácsi vész után. A Tridentinum elévülhetetlen érdeme, hogy minden tekintélyét latba vetette, hogy a megyés püspököket szeminárium létesítésére vegye rá. Ezzel gyökerében kívánta gyógyítani az Egyházban elharapódzott bajokat. Mert "Das Übel lag vorallem in der Weltlichkeit des Klerus; Reform des Klerus wurde deshalb zunächst das Stichwort der Erneuerung." /1/ A papság reformja szemináriumok nélkül elképzelhetetlen volt. A jövő fiatal papi nemzedékének itt kellett közös, egységes, egyházas szellemben teljesértékű, hivatása magaslatán álló papokká nevelődnie. Ebből a megfontolásból érthető, hogy a jezsuiták minden más, még oly fontos apostoli munkánál előbbre helyezték a papság nevelését és kitüntetésnek vették, ha egy püspök rájuk bízta szemináristáinak nevelését. A bizalomnak igyekeztek tehetségük szerint meg is felelni.

"A 18. században világi papságunk nevelését majdnem

teljesen ők végzik. Szinte privilégium ez már. Azóta hogy Oláh Miklós a trienti zsinat szellemében megalapította a nagyszombati szemináriumot és annak vezetését a jezsuitákra bízta, a később keletkezett többi szemináriumban is / a 18. század közepéig / egy-két esetet leszámítva, ők tanítanak. Az a buzgó papi nemzedék, amely a katolikus restaurációt annyi sikerrel megvalósította, a jezsuitáknak köszönhetette buzgóságát és tudományát. Kezdetben itt is voltak nehézségek. A magyar papnevelés a Trientínium szellemében nem ment olyan könnyen és gyorsan, mint Olasz- és Spanyolországban, sohasem ért el olyan iramot, mint Franciaországban; a szomoru bel- és külpolitikai helyzet e téren is éreztette hatását, de a szellem a 17. század elejétől kezdve körülbelül a 18. század közepéig a jezsuitáktól vezetett szemináriumokban és egyetemeken kitűnő volt." /2/

P. Szabó idejében Nagyszombatban négy szeminárium is volt. A Szent Istvánról nevezett Stephaneumot az egyházmegyei papság vezette. Hármat -a Seminarium Generale, Sem. Marianum, Sem. S-i Adalberti - pedig a jezsuiták. /3/ " A nagyszombati szemináriumok között a vezető szerepet mindvégig a Seminarium vagy Collegium Generale, másképpen Coll. Rubrorum vitte.

Egy általános egész Magyarország papjelöltjeinek nevelését szolgáló szeminárium gondolata Pázmány utódjára, Lósy Imre érsekre /1637-42/ megy vissza. Az 1638-as tartományi zsinaton erősen megrója azokat a főpapokat, sőt felfüggesztéssel fenyegeti meg, akik a Tridentinum rendelkezését nem hajtják végre. A generális szeminárium megvalósítását, amelyre 20.000 forintot is hagyott, már nem érte meg. Ez utódjára, Lippay Györgyre /1642-66/ várt. Az ő ösztönzésére mondotta ki az 1648-as tartományi zsinat, hogy mivel nincs annyi magyar jezsuita, hogy minden egyházmegyei szemináriumot a rend vegyen át, már pedig a zsinat súlyt helyez arra, hogy a magyar növendékpapságot a rend nevelje, Magyarország Patrónájának szentelt egyetemes szemináriumot létesít, amelybe arányosan minden egyházmegye küldhet növendéket, de saját költségess hittudományi hallgatók is beléphetnek....A Generale Seminarium szabályzatát a római Collegium Germanico-Hungaricum alapján dolgozták ki. A növendékek ruhája is vörösszínű volt, mint a római kollégiumban, innét a szeminárium második neve: Collegium Rubrorum... A szeminárium 1649. júl. 31-én Loyolai szent Ignác napján nyílt meg...A Generale Seminarium hamarosan nagy virágzásba lendült. A jezsuiták ezt tartották legnagyobb becsben. Innét került ki a legtöbb kiváló növendék. A kar szerzetes hallgatói is

ennek a növendékei voltak." /4/

P. Szabó idejében 55 növendéke volt a szemináriumnak. Köztük négy konviktor. /5/ A páter, de az egész kollégiumnak is büszkesége Eszterházi Károly gróf a későbbi nagynevű egri püspök, a 18. század második felének talán legnagyobb katolikus egyházfejedelme hazánkban, akinek a mai kor emberének szemét rendkívüli arányaival elszédítő egri városépítő tevékenységéről Szekfü számol be Magyar Történetében. /6/ A jezsuita évkönyv írója is csak a legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg róla: "Horum /i.e. convictorum/ praecipuus Illmus et Rndus D. Comes Carolus Eszterházi superiore capite a propugnatis Philosophiae primitiis laudatus, hinc et ab exemplari vita, qua si-ve constantem in scientiis profectum, sive fervorem virtutum spectemus, universae Academiae praeluxit nominandus, praeponi debet omnibus." /7/

A soproni és pécsi jezsuita rendház főnöke

1742. december 4-én átveszi a soproni kollégium vezetését. A kormányzás terén is kiválónak bizonyult a páter. Célul tűzte ki a rendház anyagi és szellemi megerősítését. A forrásmunkák szerint a gazdaságot igyekezett a legkülönbözőbb módon a legjövedelmezőbbé tenni. Munkája nyomán az egyesületi élet is felledült. Különösen áll ez az oltáregyesületre, amely eddig nagyon lanyhán működött. A templom felszerelésének gyarapításán és fényének emelésén is sokat fáradozott. Rektorsága kezdetén észrevették már, hogy az átlagosat messze felülmúló szónokot kaptak az új házfőnökökben. Igyekeznek is kihasználni a soproniak. Ezeket a rendkívüli szerepléseit nem győzi eléggé dicsérni a ház történetírója. Például 1744-ben így ír egyik gyászbeszédéről: "Soproni Collegii Caput tot Regno celeberrimam eloquentiam impendit posthumis laudibus Excellentissimae Dominae Elisabethae de Horváth, cum conjux Excellentissimus Promareschallus de Festetich Regiis in castris absens conjugii...justa persolvi deberet. Dictio haec adeo probata omnibus, ut nemo esset, qui non praelo subjici eam optaret, per otium subinde eam regustaturus saepius, cujus una auditione Eloquentia ipsa fessum Auditoris animum obruente minime satiare poterat, et vero avidae Nobilitatis precibus in lucem data approbatio-

nem summam ab omnibus tulit." /1/

Soproni rektorságának első évében is jelent meg egy beszéde, melyet Mária Teréziának a poroszokkal viselt győzemes háboruja után hálaadásképen Sopron vm. által szolgáltatott ünnepélyes szentmisén mondott. Ezzel a címmel került ki a nyomdából: Mária Terézia Magyar és Cseh-Országnak felséges koronás királyné-asszonya erős asszony állat, kinek erősségét, midőn a pajorokon vett dütsőséges győzedelmeért, és Cseh-országban lett szerencsés megkoronáztatásáért Tekintetes, Nemes Sopron vm. ugyan nemes Sopron várasában a Jébus Társasága Templomában 1743. eszt. sz. Jakab havának 16. napján szép készüllettel és jeles tisztelettel Istennek hálaadó ditsiretet mondott, élő nyelvel hirdette. Most pedig azon tekintetes nemes vármegyének kívánságából és költségével világ eleibe botsátotta P. Szabó István Jébus Társaságbéli szerzetes Sopronban Nyomatott János Filep Rennaunál." /2/ Ez a beszéd megvan a budapesti egyetemi könyvtárban. Bevezető részét közöljük, egyrészt, hogy a sok dicserő megnyilatkozás után halljuk már egyszer magát a pátert is, másrészt pedig, mert szokásától eltérően e beszédében önmagáról is elárul egyetmást. Sopronban ez volt első, bemutatkozó beszéde. Mint kiforrott, érett szónok jelenik meg előttünk. Hallgatói valóban az országos hírü szónokot ismerték fel benne. Meglepé e beszédében közvetlen egyszerűsége. Keresetlenül is megnyerően, szépen beszél. "Meg vallom Tekintetes Nemes Vármegye, hogy sok külső, és belső foglalatosságimra nézve sullyossan esett e mai hivatalnak fel vállalása. Azónkívül-is éppen akkor vontam vala el kezemet a tábláról, és némelly Apostoli munkátskámát végezvén, fáradékony elmémet akartam valamennyire nyugosztalni. A prédikálásból pedig ugy-is már tsak nem ki avultam. Mindazonáltal meg gondolván, hogy Felséges Koronás királyné Asszonyunknak ellenséginn vett jeles győzedelme, hogy Cseh-Országi Prágai szerencsés megkoronáztatása, hogy a győzedelemben részeltetett vitéz Magyarok dütsősége kívánnya a beszédet, meg győztem elmémet, és nem tsak helyt adtam a hozzám küldött méltoztató levélnek, hanem mint egy parancsolatul-is vettem. Sőt, hogy egy Fejedelmi s Herczegi Főből, és sok Méltóságos, Nagyságos, Tekintetes, Egyházi és Világi, Uri, Nemes, hadi vitéztlő, és törvényes tagokból álló Vármegyéhez, hogy Nemes Sopron Várasában, hogy először, és nyelvemen adatott szólhatnom, ösztönt adtam magamnak, és örömmel fel vállaltam." /3/ Jellemző apáter magyar érzésére az idézetnek ez a kis

kitétele: mert "nyelvemen adatott szólhatnom, ösztönt adtam magamnak és örömmel felváltaltam". Nem jelentéktelen ez a kijelentése a németajku Sopron városában, ahol a jezsuita templom mindkét kijelölt szónoka német nyelven beszélt. /4/ Az évkönyvben található említés még két másik, az előbbihez hasonló beszédről. "Sopronium ferventes 4 Sacrorum Oratorum dictiones obstupuit. Hos inter ut muneris dignitate, ita nativa eloquentia maxime conspicuus Collegii Praeses, dum a Comitatu Soproniensi ob recens creatum Caesarem Eucharisticus nuper Deo hymnus persolveretur postulante omni Spectatissimorum Nobilium corona eloquentiam suam denuo commodare coactus est, quod Augustissimorum conjugum laudes non nisi ab uno, eoque tam facundo ore depromi posse pro meritis et nec vane crederent..." /5/

Az itt említett első beszédet a következő címen jelentették meg: "Első Ferentz Római Felséges Tsászár, etc. Salamon mondása szerint Nemes Férj, kinek Nemességét, midőn Római Tsászárságra választatásáért T.N.Sopron vármegye Lövé névű Mezővárosban 1745-esztendőben Istennek hála-adó dicséretet mondott, élő nyelvvel hirdette Sopronban. fol. pp. 16. /6/

A soproni házfőnökséget 1746. jun. 25-én felcserélte a pécsivel és vezeti a pécsi rendházat 1750-ig, amikor ismét visszakérül Nagyszombatba utolsó állomáshelyére.

Utolsó évei Nagyszombatban

A forrásmunkák ugyan nem jelzik, de valószínű, hogy munkaereje megroppant. Ezért sok már számára, hogy egy egész kollégiumnak ezer gondját baját a vállára vegye. Nagyszombatban már végleg búcsút mond a szószéknek, csupán a jezsuitáktól vezetett Seminarium S-i Adalberti kormányzásával bizzák meg. "Pázmány ezt az intézetet...1619-ben szegény nemes világi tanulók számára alapította "Bursa S. Adalberti" néven...de klerikusok számára is csakhamar nagy alapítványokat tettek itt nemes lelkek." /1/ P. Szabó régenssége idején, 1751-ben 32 klerikus, 20 világi növendék és 3 konviktor volt a szemináriumban. Tehát ekkor már több volt a papnövendék, mint a világi. /2/ Kollonics Lipót primás e szemináriumban szeretne volna neveltetni azokat a fiatal görög katolikusokat, akikkel azután megoldható lett vol-

na a görög keletiek uniója. Alapítványt is tett erre a célra, de terve sajnos csak részben sikerült nem kis kárára a magyarországi uniónak. /3/ A páter 1753. március 3-án bekövetkezett haláláig állt e szeminárium élén. A halál aránylag korán ragadta el. 58 esztendő volt. Nem sokat betegeskedett. 1753. jan. 4-én sárgasága annyira elhatalmasodott rajta, hogy ágyban kellett maradnia. Két hónap alatt végzett is vele e betegség. Az elogium írója így emlékezik meg erről az eseményről: "Ad extremum demum cum com-
moda Seminarii sui summa sollicitudine curat in mense jan. 4. ex morbo Icterico decubuit, accedente Subinde Gangrena-circa terti-
am Matutinam 3. Martii omnibus mysteriis procuratus animam Crea-
tori suo reddidit." Majd ezekkel a szavakkal állít emléket Isten szolgájának: "Eluxit..in P. Stephano summa in applausu omnium hu-
militas ac modestia, paupertatis amor eximius, ingens erga Sanc-
tos Indigetes nostros fiducia, et devotio inconcussa, in morbo
supremo patientia."

- . -

II. Szónoki munkái

A PRÉDIKÁCIÓS KÖTETEK KÜLSŐSÉGES ISMERTETÉSE.

P.Szabó beszédeivel szemben felmerült a kívánság, hogy rendezze őket sajtó alá és nyomassa ki őket. A nagyszombati évkönyvben ugyanis ezt olvassuk: "Praecipuam laudem videtur reportasse Ungaricus in Cathedrali ad concionem quam sua facundia frequentiore reddidit perorans, utpote cujus Sacrae Disquisitiones ad typum expetitae." /1/ Tehát hallgatóinak a biztatására érlelődött meg benne az elhatározás, hogy teljesíti a hívek kívánságát. De igen fáradságos utat kellett megjárnia, míg a terv megvalósult. Nem tudjuk, mikor látott munkához. De hacsak 1739-ben, akkor is hosszú évek teltek el, míg az első kötet kikerült a nyomdából. 1744-ben jelent meg első prédikációs kötete ezzel a címmel: "Prédikátziók, mellyeket egy böjti vasárnapokon az Isten igéjéről, és három böjti péntek napokon a Krisztus Jézus szenvedéséről és haláláról valaha élő nyelvel mondott Isten igéjének hallásától távul esett lelkeknek, sok Kristus szenvedésén, és halálán szánakodó ajtatos híveknek vigasztalásokra, és üdvösséges hasznokra Elöl Járói engedelmeből világosságra bocsátott P.Szabó István Jézus Társaság-béli szerzetes. Sopronban, 1744. Nyomatott, Rennauer Filep János. fol. pp.226." /2/ Ezt a kötetet két év múlva követte a második a következő cím alatt: "Három esztendőre-való vasárnapi prédikátziók, mellyeket valaha élő nyelvel mondott, most pedig Istennek nagyobb dütsőségére, a római anyaszentegyháznak gyarapodására, a magyar lelkipásztoroknak valamennyi segítségekre, a keresztyén híveknek üdvösséges hasznokra, és vigasztalásokra, Elő-Járói engedelmeből világosságra bocsátott Pater Szabó István Jézus Társaság-béli szerzetes. Nagyszombatban Nyomatott, az Akadémiának bötüivel, 1746. Esztendőben." /3/ A vasárnapi és böjti beszédgyűjteményhez egy harmadikat, ünnepi beszédeket tartalmazót is tervezett, hogy a sor teljes legyen és hogy minden tárgyhoz lehessen beszédet találni. De ezt a harmadik beszédgyűjteményét már nem tudta megjelentetni. A halál állta ennek útját. Pedig kéziratban teljesen nyomásra kész volt.

Említettük, hogy sok akadályt kellett leküzdenie, míg tervét megvalósíthatta. Az első nehézségre önmagában talált. Kinnos gyötrődéssel kereste a feleletet arra a kérdésre, hogy érdemes-e beszédeit kinyomatni. Megütik-e a szükséges mértéket? Maga számol be erről a vergődéséről: "...Ime kegyes Olvasó egy nyalábba hánt számos esztendőkbéli írásaimnak némelly részetskéje. Melly csak nem pásittyában meg fojtatott; mert abajdocznak láttatott inkább, mint sem tiszta buzának. Mellyre nézve megvallom, hogy tsüggedező elmével voltam, és nyomtató prés alá adgyamé, a mit valaha élő nyelvel mondtam: vagy azon nyalábban avasodni hadgyam, valamennyire gondolkodtam,"/4/

Félt a rosszszándékú kritikusoktól is: "...tudván a szabados ítéletü világnak erköltsét-is, félelem ötlődött szivembe, és alig, hogy már sokféle töredékiből valamennyi épségre hozott írártatságos munkámat-is félbe nem szakasztottam."/5/ De tekintve a bőséges áldást, mely munkája nyomán fakad majd a lelkekben, legyőzve az alaptalan aggodalmat és emberi tekintetet, szilárdan kitart elhatározása mellett. Mintegy a saját lelkében élő kétségekre adja meg a választ, amikor ezeket írja: "Ha azt mondog, hogy azokat /t.i. beszédeket, gondolatokat/ másokban-is fel-találod? én többet mondog: mind feltalálhatod csak keressed. És ha olly szorgalmatos kereső, és szedegető volna minden, nem fárasztottam volna magamat, hogy így adjam elődbe. De ki-rostálni való-is elég vagyon benne? azt-is megengedem, mindazon-által némelyek a fogyatkozások közül a könyvnek végén helyre hozattatták. Azokon kívül rostáld ámbár, csak felebaráti szeretetből tselekedgyed. Ha végtére vélekedésednek meg nem feleltem, ha olly tökéletes munkát nem tettem, mellyet minden részről helyben hagyhatnál, fogj hozzá, és én akárminémű Apostoli munkádat látom, dütsőséget adok Istennek, néked pedig ditsiretet mondog. Isten hozzád."/6/

A következő feladat volt: gazdag főúri pártfogót szerezni, aki fizeti a súlyos nyomda-költségeket. A Böjti Prédikációk mecénásának gr.Csáki György szepesi főispán özvegyét, Bellatinczi Ebergényi Ilonát sikerült megnyernie, a Vasárnapi Prédikációknak pedig Galántai gr. Eszterházi Imre nyitrai püspököt. Mindkettővel szemben diszes, a kötetek elejére helyezett ajánlással rója le háláját. Ugy látszik a Vasárnapi Prédikációk kiadására maga Eszterházi püspök kérte fel a pátert és ajánlotta fel a költségek fedezését. Ez tűnik ki az ajánlás első soraiból: "Mivel úgy tetszett Excellentiádnak, és egynéhány esztendőkkal en -

nek-előtte olly kegyelmes ajánlást méltoztatott érdemetlen személyemnek tenni, hogy Vasárnapi Prédikátzióimat Tzimeres Grifjének szárnyai alá vévén, maga Istenes költségével szárnyakra-is költi; nem tselekedhettem különben, hanem mélységes alázatossággal meg-köszönvén, minden tehetségemet Excellentziád kívánságának tellyesítésére köteleztem, és munkához fogtam." /7/

Nagy munkát jelentett a beszédek kéziratának elkészítése. A kiadásra szánt beszédek bővebben dolgozta ki, mint ahogy elmondotta őket. "Hosszabbak a prédikátziók valamennyire, mint sem a mint mondattak; mert helyyel helyyel hozzájuk adogatam, hogy a könyv-is nevedegyen, és a kik szivesen olvassák, bővebb vigasztalások legyen." /8/ Ezenkívül a saját kéziratát le kellett íratni valakivel, akinek szép, könnyen olvasható az írása, hogy a nyomdász nehézség nélkül tudja olvasni. Ünnepi Beszédeinek kéziratából tűnik ez ki világosan, ahol bizonyossággal megállapítható, hogy a művészi kaligráfiával elkészített kézirat nem a páter munkája, ő csak itt-ott belejavított saját írásával. A helyesírás nem sok gondot okoz neki: "A magyarságban pedig már egyet, már mást követtem: sokszor azon szót egy helyen egy képen, más helyen más képen ejtettem: a bötüket hol kétszereztem, hol nem: azon bötüt jegyeztem egy szóban, másban nem; mert a magyar szóknak írásiban nagy a különbözés, és ki mutathattya meg eredetéből minden szónak, hogy ekkép íratik legjobban, midőn sok szónak eredetét sem tudhattuk." /9/

Nem is gondolnók, hogy az igazi fáradságos munka a páter számára a nyomdában kezdődött. Elég csak azt kiemelni, hogy neki személyesen jelen kellett lennie, amikor a nyomdász dolgozott és hogy Sopronban német ajku nyomdással kellett vergődnie, aki magyarul mit sem tudott. A páter így számol be ezekről a nehézségekről: "Estek mind azon által fogyatkozások a prés alatt is; mert a bötü szedőnek nem volt magyar értelme, és egy szóból kettőt tsinálván, és kettőből egyet, ezer s meg ezer galibát adott. De elegendő, és alkalmatos bötüje sem volt a nyomtatónak, hogy minden szókat akaratom szerint nyomtathattak volna. Azonkívül, gyakran köteles foglalatoságim miatt jelen nem lehettem, gyakran hirtelenséggel kellett rajta elfutnom." /10/

Megjelöli a célt is, melyet kiadott beszédeivel el szeretne érni: "Ha nagy tudományt vársz írásimban, és ékes szólást, meg tsalatkozol, hanem ollyat végy kezedbe, kit az Isten nagy tudománnyal meg áldott. Kiben gyönyörködtető folyami vannak az ékes

beszédnek. Én a lelkek hasznára, nem az ékes szólásra vigyáztam. Nékem elég, ha dütsőségére Istennek, és az együgyü lelkeknek üdvösségekre leszen valamit irtam." /11/

Tudatosan magyar nyelven adja ki beszédeit. Elhatározását így okolja meg: "Minden Prédikátzióimat Magyarokhoz mondtam, azért magyarul-is nyomtattattam. De nem-is igyekeztem soha irásimmal, és prédikátzióimmal való hireskedésben, hanem kötelességem erőltetéséből-is Hazámnak, és a Magyar lelkeknek szolgálni kívántam." /12/ Pedig nem kis előnyt jelentett volna, ha latin nyelven jelenteti meg beszédeit. Többek között ebben az esetben használhatták volna az itthoni magyarul nem tudó, nemzetiségi lelkipásztorok, de hozzáférhető lett volna a külföldiek számára is. Elsősorban osztrák rendtársaira gondolunk. De ő erről az előnyről lemond inkább, mert elsősorban hazájának és a magyar lelkeknek kíván szolgálni. Ezt pedig jobban eléri, ha magyarul ír. Így azok is használhatják köteteit lelkiolvasmánynak, akik latinul nem tudnak. Szent István királyról szóló harmadik beszédjében kitér a magyar nyelv problémájára is. Igen bölcsen hasznosnak itéli az idegen nyelvek tanulását, de sürgeti, hogy a sajátunkkal legalább annyit törődjünk. Hallgatólagosan elismeri, hogy a kálvinisták azért terjeszthetik az új hitet, mint magyar vallást, mert a nemzeti nyelvre nagy gondot fordítanak. A páternek ez az erős nemzeti érzése ebben a jogtalanul nemzetietlennek bélyegzett korban annál figyelemre méltóbb, mert pl. egy később élt rendtársa Molnár János még 1766-ban, sőt még 1787-ben is latin nyelven jelenteti meg egyházi beszédeit. /13/

A főlíó nagyságban 226 lapon megjelent Böjti Prédikációk kötete tulajdonképpen négy beszédsorozatot tartalmaz 31 beszéddel. Az első sorozat, melyet 1738-ban Nagyszombatban a nagyböjt vasárnapjain mondott, az Isten ígéjéről tartott hat beszédet tartalmazza. Tervszerűen kerültek ezek a kiadott beszédek élére. Mintegy bevezetésnek szánta többi nagy munkái számára. Milyen szándékkal kapták e beszédek az első helyet, kiolvashatjuk e szavaiból: "Mivel tsak nem minden Böjti Vasárnapi Szent Evangélium világosan emliti az Isten ígéjét, hat prédikátzióimat, melyeket egy Böjti Vasárnapokon az Isten ígéjéről mondtam, előre botósítottam, olly szándékkal, hogy mivel minden Istenes irásokban, és könyvekben az Isten ígéje foglaltatik; annak felségét, méltóságát, hatalmát, szükséges voltát, és minden némi lelki gyümölcst látván, olvasására édesedgyenek, akik hallásától távul estek.

A kiknek pedig modgyok, és alkalmatosságok vagyon, gyakorlására, és hallására is igyekezzenek." /14/

A többi három sorozat magában foglalja a különböző helyeken és különböző években a nagyböjt péntekjein Krisztus megváltó szenvedéséről mondott beszédeit. Az első és második sorozatot 1730 és 31-ben Kassán, a harmadikat 1733-ban Kolozsvárott mondotta. Nyolc beszédet tartalmaz egy évnek az anyaga, mert a hat nagyböjti pénteken elhangzott beszédek megelőzi egy bevezető és követi a nagypénteken mondott beszéd. Az egész kötetet egyik husvétii beszédével zárja.

Böjti Prédikációinak előszavában írja a páter: "Vedd jó nével kegyes olvasó, míg, ha Istennek úgy tetszik, és a közelítő tántorgó öregség engedi, több kévéket köthetek, és asztagot rakhatok." /15/ Két évre rá, 1746-ban Nagyszombatban tényleg meg is jelent a következő lényegesen vaskosabb kötete. Ezt az eseményt ő így jelenti be:

"Azt ígértem vala Böjti Prédikációim eleibe nyomtattatott Levelemben, hogy ha Isten kegyelméből több kévéket köthetek írásimbul, és asztagot rakhatok, azt is közleni fogom édes Hazámmal, és Nemzetemmel. Arra való nézve egynehány Eszendőbéli Vasárnapi Prédikációimat össze szedvén, kévéket ugyan kötöttem, és talán nem közönséges asztagot is raktam, de hogy azokat egészen kiverhettem, megszórhattam, és polyvájából ki-tisztithattam volna, végbe nem vihettem; hanem a mennyire érkezhettem, és a nyomtatáshoz szükséges készület engedte, imé Három Esztendőre való Vasárnapi Prédikációim, melyeket többire Nemes Nagy-Szombat Városában mondottam." /16/

Tényleg nem közönséges asztagot rakott, mert a hatalmas kötet nem kevesebb, mint 954 számozott fólió nagyságu lapon 164 prédikációt tartalmaz. Három esztendőnek minden vasárnapjára teljesen kidolgozott beszédet ad. A kötet végén található ezenkívül két beszéd a templom felszentelésének évfordulójára. Az egyes évek beszédeit ő maga így jellemzi: "Az első Esztendőre nyomtatott Prédikációkban a Vasárnapokra rendelt Szent Evangeliumoknak rövid magyarázattyát foglaltam: mert voltak, kik valaha azt kívánták tőlem, okát adván kívánságoknak, hogy hallják ugyan az Evangeliumok olvasását minden Vasárnap, de azoknak sok tikkelyeit nem értik. Kiknek kívánságára annyival inkább hajlottam, hogy afféle, Prédikációkban foglalt, és tikkelyenként való magyarázást a Szent Evangeliumoknak eddig a mi nyelvünkön sem nem lát-

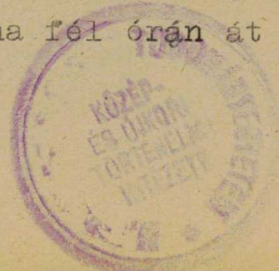
tam, sem nem hallottam. Azon kívül hányan vannak a Lelki Pásztorok közül-is, kik magyarázó könyvek nélkül szűkölködnek? kik talán csak arra való nézve-is kedvesen fogják venni, hogy kevés költséggel, és munkával juthatnak azoknak értelmekhez, a mikben Apostoli hivatallyok, és kötelességek szerént foglalatoskodnak. Mivel pedig minden megmagyarázott tzikkelyekhez rövid tanuságokat-is adogattam, ha valamennyi fáradságokat nem sajnállyák, tárgyul vévén a melly tzikkely, és hozzá adott tanuság tetszik, egész Prédikátzióra terjeszthetik; a mint én a más két esztendőre való Prédikátzióban tselekedtem."/17/

Amint a páter leírásából is kitűnik, ezek a vasárnapi szentbeszédék a szó szoros értelmében vett homiliák. És pedig az első esztendőben egyszerű homiliákkal van dolgunk, melyekben szorosan követi a szent atyák módszerét. A vasárnapi szentírási résznek sorba veszi az egyes verseit, azokat megmagyarázza és alkalomadtán buzditást, alkalmazást fűz a magyarázathoz. Az ő fogalmazásában: "Első esztendőre való vasárnapi prédikátziók, mellyekben a vasárnapokra rendelt eyangéliomok tzikkelyenként rövideden megmagyaráztatnak és üdvösséges tanuságokkal egyelítettetnek."/18/

A második és harmadik esztendő prédikációi már tételes homiliák, amennyiben a szentírási részből kivesz egy verset és az abba foglalt központi gondolat köré csoportosítja mondanivalóját.

Amint meglepő és nem jelentőség nélküli az a tény, hogy magyar nyelven jelennek meg beszédei, úgy még meglepőbb és még nagyobb jelentőségű az a tény is, hogy beszédeit a homiliák ruhájába öltözteti. Teszi ezt abban a korban, amelyet a homiletikus igehirdetés elhanyagolása miatt szoktak elmarasztalni és joggal, mert tény, hogy a homilia ekkor ritka mint a fehér holló. Az egyházi szónoki gyakorlatban a francia klasszikus szónokoktól mesterien megalkotott tételes beszédék az uralkodók. Élénk fényt vet ez a tény a páter önálló és eredeti egyéniségére. Tudja magát függetleníteni az uralkodó formáktól.

A beszédék terjedelme 5-6 oldal között mozog, úgyhogy fél óra alatt elmondhatók. Ime ismét egy eredeti vonás P. Szabó szónoki képén: akkor, amikor 1-1 $\frac{1}{2}$ órás beszédék hangzanak el a templomokban mindenfelé, ő megelégszik ha fél órán át ajándékozzák meg hallgatói figyelmükkel.

Az ismertetett két prédikációs köteten kívül P.Szabó még egy harmadikat is akart kiadni és ebben ünnepi beszédeit kívánta közreadni. Így azután egy teljes prédikációs sorozattal szolgált volna a magyar katolikus igehirdetés ügyét. Ez a befejező kötet azonban – mint már említettük – a páter halála miatt nem jutott el a nyomdába. Erről értesít bennünket az elógium írója is: "Ultimis vitae suae annis rogatu Cels.T. R. I.P. et archi-Ep. dictiones ad dies festos accommodatas elucubravit, verum huic operi immortalus est." /19/ Stoeger és Sommervogel is tesz említést e kéziratos beszédeiről. Stoeger csaknem szóról-szóra idézi az elógium szavait. A páter munkáit időrendben felsorolva a végén ezt írja: "Lucubrationibus concionum in dies festos est immortalus." /20/ Ennek az ismeretnek birtokában gondolkodóba estünk, amikor a budapesti egyetemi könyvtár kéziratainak több kötetes katalógusában az egyik helyen ezt olvastuk: "N.165. Különböző ünnepekre készült prédikációk, mondattak különböző városokban /Nagy-Szombat, Szent Márton hegyén, Kolos-Monostoron, Rév-Komáromban stb./ 1717-1750. évek között. I-III.Rész." A felsorolt városok keltették fel bennünk a gyanút, hogy a szóban forgó beszédek nem mások, mint P.Szabó kéziratban hátrahagyott ünnepi beszédei. Mert ezekben a városokban jezsuiták működtek, sőt e helységek azonosak azokkal, ahol P. Szabó működött. Egyedül Szent Márton hegyén nem voltak jezsuiták, de tudjuk, hogy egyik esztendőben mint meghívott vendég-szónok beszélt itt a bencések templomának bucsuján P.Szabó. Tehát ez is csak erősíti feltevéseünket. A jelzett évszámok egy kis zavart okoznak látszólag, mert 1717-ben a páter még nyilvánosan nem szónokolhatott, hiszen akkor még Székelyudvarhelyen magiszterkedett a gimnáziumban. De a kéziratos beszédek tartalomjegyzékét vizsgálva kitűnik, hogy az egyetem kéziratos katalógusának készítője kezdő évszámnak a 39. Gyümölcsoltó Boldogasszony napján mondott prédikációnál feltüntetett 1717, évet vette. Azonban ez az évszám nyilvánvalóan elírás. A helyes 1727. Hogy más bizonyítékot ne említsünk, csak azt hozzuk, hogy 1728-ban is mondott a páter ugyancsak Rév-Komáromban és szintén Boldogasszony ünnepén beszédet és ezt úgy jelzi, mint második beszéd Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, szemben az előzővel, melyet elsőnek jelez.

A páter szerzősége mellett szólnak ezenkívül azok a beszédek, amelyekről az évkönyvek megemlékeznek és amelyek a kéziratos beszédek között is megvannak. Így például utalunk a nagy-

szombati rendház évkönyvében, 1736-ban említett négy beszédére. Ezek: Szent Adalbertről a nagyszombati székesegyházban, Barakonyban Szent Annáról, Nagyszombatban Szent Ferencről szerzetes fiainak templomában és Nagyszombatban Szent Klára templomában Nagy Boldogasszony napján. Mind e négy beszéd fellelhető a beszédek kéziratos gyűjteményében is /22/ A hely és idő megnevezése is egészen pontosan megegyezik a két forrásban.

A legnyomósabb és minden kétséget kizáró érv azokból a beszédekből kovácsolható, amelyeket nemcsak az évkönyv író említ, és amelyeket nemcsak az egyetemi könyvtár kéziratos beszédeiben találhatunk meg, hanem amelyek ezenkívül még nyomtatásban is megjelentek. 1741-ből van egy beszéde, melyet Nagyszombatban tartott a Boldogságos Szűz siránkozó képe előtt. A nyomdából ezzel a címmel került ki: "A Boldogságos Szűznek siránkozó csudálatos képe előtt Prédikátzió Mondatott Nagy Szombatban midőn a méltóságos és kegyelmes galántai groff Eszterházi Imre és esztergomi Érsek Ó Herczegsége Istenes költségével építtetett kápolnába azon szentséges kép által vitetett 1741. esztendőben." A kéziratos beszédgyűjtemény harmadik részének utolsó beszédjét képezi ez a beszéd. Ugy szintén utal rá az évkönyv 1741-ben. Egészen ugyanez a helyzet annál a beszédnél is, melyet 1750-ben Pozsonyban mondott Szent István királyról.

Ezekután joggal állithatjuk, hogy a páter szerzősége a kérdéses kéziratos ünnepi beszédekkel illetőleg bizonyítottan tekinthető.

A páter a tervezettkötet 44 beszédét három részre osztotta. Az elsőbe helyezte a különböző szentekről szólókat:

A.

1. Remete Szent Pál Napján Prédikátzió. Nagy-Szombat. Paulinusok temploma. 1736. p.1.
2. Szent Josef Napján Pr. Nagyszombat. Paulinusok temploma 1737. p.5.
3. Szent Albert pp.Napján Nagyszombat. 1736. p.9.
4. Nepomuk Szent János Napján Pr.Vedrődön / a szentnek tiszteletére épített kápolnában/ 1740. p.12.
5. Ur Napján első Pr.Kolosvári Nagy Templom. 1735.p.16.
6. " " második Pr. Sellyén. 1737. p.20.
7. Szent Norbert Napján Pr.Jászó. 1731.p.23.
8. Pádúai Szent Antal Napján Pr.Kassán. 1730. p. 25.
9. " " " " második. Nagyszombat.1736.p.27.

10. Szent Anna Asszony Napján Pr. Rév-Komárom az Espi-
tályban 1728. p.31.
11. Szent Anna Asszony Napján második Pr.Barakonyban, en-
nek a nagy szent Asszonynak tiszteletére T. Balog
János Uram által építtetett kápolnácska előtt.1736.
p.33.
12. Szent Anna Asszony Napján harmadik Pr.Barakonyban.
1737. p.37.
13. Portiunkula Napján Pr.Kolozsvárott a T.Pater Fran-
ciskánusok templomában. 1733. p.37.
14. Ur színe változása Napján Pr. Nem mondatott.
15. Szent Mihály Arkangyal Napján Pr.Kolosvári Nagy
Templomban. 1733. p.46.
16. Serafikus Szent Ferenc Napján első Pr.Kolosvárott
az Ő Szerzetes Fiainak Templomában 1734.p.49.
17. Serafikus Szent Ferenc Napján második Pr. Nagy Szom-
batban 1736. p.52.
18. Solanus Szent Ferencről Pr. Rév-Komárom. 1727.p.55.

B.

19. Szent István napján Pr.Szent Márton hegyén. 1741.p.1.
20. " " " második Pr. Pozsonyban, midőn neve a-
latt emberek a Szent Királynak fel állított felséges
Társaság első gyülekezését tartotta.1750.p.4.
21. Szent István Király napján harmadik Pr. Nem mondatott.
p. 8.
22. Szent László Király Napján Pr. p.11.
23. " " " " második Pr. p.14.
24. Szűz Szent Imre Herczeg Napjára első Pr. p.18.
25. " " " " " második Pr.p.21.
26. Szent Erzsébet Asszony napján első Pr.Kassai Nagy
Templom 1729. p. 25.
27. Szent Erzsébet napján második Pr.p.27.

Végül a harmadik részbe a Szüzanyáról mondott beszé-
deit találjuk.

C.

28. Nagy Bóldog Asszony Napján első Pr. Kolos-Monostor.
1733. p.1.
29. Nagy Boldog Asszony Napján második Pr. " 1734.p.9.
30. " " " " harmadik Pr.Nagy-Szombat
31. Szűz Szent Klára Szerzetes Leányinak és Szűz Apáczá-
nak templomában. 1736.
32. Nagy Bóldog Asszony Napján negyedik Pr.Nagy-Szombat,
u.o. mint 3. 1738.p.22.

33. Boldog Asszony fogantatása napjára első pr.Nem mondatott.
34. Boldog " " " második Pr.Rév-Komárom. 1727. p. 34.
35. Kis Asszony napjára első Pr.Rév-Komárom. 1727.p.38.
36. " " " második Pr. " 1728.p.41.
37. Gyertya Szentelő Boldog Asszony napján első Pr. Rév-Komárom. 1727. p.46.
38. Gyertya Szentelő Boldog Asszony napján második Pr.Nem mondatott.
39. Gyümölcs Oltó Boldog Asszony napján első Pr.Rév-Komárom. 1727. /?/ p.
40. Gyümölcs Oltó Boldog Asszony napján második.Pr. Komárom. 1728. p. 67.
41. Sarlos Boldog Asszony napján első Pr.Rév-Komárom. 1727. p. 73.
42. Sarlós Boldog Asszony napján második Pr. " 1728. p.78.
43. A Boldogságos Szüz Csudálatos képének könyvezése napján Préd. Mondatott Kolosvárott azon szent kép előtt 1733. eszt.
44. A Boldogságos Szüznek siránkozó csudálatos képe előtt préd. Nagy-Szombat. 1741. p. 83." /23/

Az egyházi szónoklat rövid története

Mielőtt P. Szabó szónoki műveit mérlegre tennők, röviden lássuk az egyházi szónoklat helyzetét a különböző korokban.

Az egyházi szónoklat története is, mint minden más szellemi életmegnyilvánulása az embernek hullámgörbével jellemezhető. Hullámhegyet hullámvölgy követ, virágzásra hanyatlás következik. Az sem meglepő, hogy az egyházi szónoklat szoros összefüggésben van az egyházi élettel. A kölcsönhatás a kettő között egészen kézenfekvő. Az egyházi élet megújulása jótékony hatását érezteti az igehirdetés terén is, viszont az egyházi élet föllendítésében fontos szerepet vállal a szónoklat.

Krisztus első munkatársai az első pünkösd után ellenállhatatlan erejű szónokok voltak, akiknek lelkét emésztő tűzként égette a mester parancsa: Menjetek és hirdessétek az Evan-

géliumot, és akiket nem lehetett semmiféle fenyegetéssel elnémitani, mert belső kényszer nem engedte, hogy némák maradjanak. Egészen természetes, hogy ezek az igehirdetők eszményi magasságba emelték az igehirdetést. Beszédjük tárgya az evangélium, az örömhír, Istennek Krisztusban megjelent, mindenkit üdvözíteni akaró szándéka. A beszéd külső formájára még nem sok gondot fordítanak. Az élmények oly erősek, hogy nem tűnnek meg semmiféle keretet és korlátot. Ezt a szellemet öröklük tőlük tanítványaik. A szentatyáknak még sikerült magas szinten tartani az egyházi igehirdetést. Legnagyobbat a homiliákban alkottak, de megteremtették a sermót, a tételes beszédet is a klasszikus retorika eszközeinek felhasználásával.

Nyugaton már az ötödik század második felében, keleten valamivel később kezdődik a lassu hanyatlás. /1/ Egészen természetes, hogy "a népvándorlás elsőporcra az igehirdetésnek klasszikus hagyományokon kifejlődött formáját." /2/ Jóformán mindent előlről kellett kezdenie az egyházi szónoklatnak. A népvándorlás korának papsága a műveltség oly kezdetleges fokán állt, hogy a prédikáció önálló elkészítésére nem volt képes. Az ugynevezett homiliáriummal kellett segítségére sietni. A homiliáriumot Nagy Károly készítette Paulus Diákonussal. A vasárnapi evangéliumi rész után valamelyik szentatyának beszédét hozta a homiliárium. Ezt kellett felolvasni vasárnaponként a lelkeseknek.

Lényegesen javult a helyzet a skolasztika hatása és a kolduló szerzetesek működése nyomán. A skolasztika jótékony hatását az igehirdetésre a következő szavakkal jellemzi egyik neves külföldi homilétánk: "Mit dem Eintritt der Scholasztik als Element der Predigt war die Predigt aus den Wassern der früheren Methodenlosigkeit in die Bahnen der strengen Zucht und logischen Gedankenordnung gelenkt worden. Das war ein gewaltiger Fortschritt. Die äussere Predigtanlage und die innere Disposition bekamen ein festes, einheitliches Gefüge." /3/

Idővel éppen azzal éltek vissza a szónokok, ami a skolasztika ereje és értéke volt: a formával. Mert "a formalizmus hatása alatt a tárgy minél aprotékosabb felosztására törekedtek." /4/ A végső elfajulás jellemzésére Utinai Leonardónak az emberi lélek és méltóságáról mondott beszédét szokták felhozni. Az emberi lélek "nemességét és méltóságát bizonyítja Beethius és Augustinus. De jön Béliál és az ellenkezőjét kezdi bizonyítani. 1. lo-

gice, 2. metaphysice, 3. moraliter, 4. theologice. A szegény lelket csüggedéséből megmenti Mózes és igéri a tétel bebizonyítását. Bizonyítja négy főrészben és 32 fő- és alfelosztásban. Ezzel Mózes kimerül; átadja a szót Aquinói szent Tamásnak, aki szintén négy részben és ugyancsak 32 fő- és alfelosztásban helyezi el mondanivalóját. Befejezésben megállapítja, hogy 40 dolog veszélyezteteti a lélek e méltóságát és rendre fel is sorolja. Menekvés a 40 veszedelmetől a 40 napi böjt."

/5/ Pedig állítólag Leonardo még a legkomolyabbak egyike. Mindenesetre beszédes példája ez annak, hogy a forma legyőzte és megölte a tartalmat. Ez a beteges formakeresés egészen kiszáritotta, élvezhetetlenné, kínosan unalmassá tette a prédikációt. Ezen a bajon akartak segíteni a renaissance kor szónokai. Minden áron hallgatóik tetszésének megnyerésére törekedtek és e cél elérése érdekében még izléstelenségektől sem riadtak vissza.

Ilyen megalázott állapotban találta az egyházi szónoklatot a reformáció. Az ő működésük nyomán szükségképen ismét felvirágzik az igehirdetés. Egy szellemi mozgalom, mely tökéletesen szembehelyezkedik mindazzal, ami régi, mert gyökeresen újat akar, nem nélkülözheti fegyvertárában a szó hatalmát. Nem csoda, hogy abban a korban, amikor vallási téren a legkiválóbb szellemek titáni küzdelme kezdődött, a szó, az igehirdetés ismét nagyhatalommá lett.

De van egy mélyebb oka is annak, hogy a vallási megoszlás kora magávalhozta az igehirdetés fellendülését. A protestáns egyház az Ige egyháza; fogalmazásukban az Ige tulajdonképpen Isten üdvakaratának kifejezése. A vallásosság pedig nem egyéb, mint ennek az üdvakaratnak a megértése, elfogadása és átélése. Az átélés mértéke a hit. Ez adja az egyén vallásosságának mérlegét, nem a jócselekedet. A hit gyapapítása tehát a főcél, melynek kizárólagos eszköze az Ige, nem pedig a szentségek, vagy az erénygyakorlatok. Az Ige hirdetés útján válik a hivek tulajdonává. Így az igehirdetés az által, hogy az egyesekben gyarapítja a hitet, a gyülekezet építője is lesz. Az egyház "legfőbb, minden mást magábaszívó élettevékenysége az igehirdetés lesz."/6/

A katolikus Egyházban is az ujjaéledés mértékében emelkedett az igehirdetés jelentősége és színvonala. Ravasz László írja egy helyen: "Pesszimista, cinikus, kétkedő és fanyar lel -

kek tudnak susárolni, gúnyolódni, hallgatni és befelé sirni, vagy káromkodni, de beszélni csak az tud, aki hisz és építeni akar." /7/ A reformáció és ellenreformáció korának embere ezért szükségképpen jó szónok, mert ha volt a történelemben kor, mely tudott hinni és nagyot akart alkotni, akkor a barokk kor volt elsősorban ilyen. Mindkét tábor meg volt győződve, hogy ő az igazság kizárólagos birtokosa. Mindenki, aki mást hisz, mint ő, sötétségben jár, tévedés áldozata. Legszentebb kötelességének tartja tehát, hogy minál többeket a tévedésből kiszabadítson és saját meggyőződésének megnyerjen. Innen magyarázható és érthető, hogy vallásilag türelmetlen.

P.SZABÓ IGEHIRDETÉSÉNEK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONÁSA.

Az egyházi szónokok e lelkes gárdájához csatlakozik P.Szabó. Azonban ő és szónoktársai már egy hanyatló kornak gyermekei. A hanyatló magyar barokknak egészen sajátos képviselője a páter. A nagy magyar barokk szónokelődök eleme az apológia, a polémia volt. Meghirdetni a maga igazát, rábizonyítani az ellenfeleire tévedését, támadni és védekezni a szó fegyverével, hogy diadalra vigye saját egyháza ügyét: ez volt az ő hősies vállalt élethivatásuk. Pázmány ezt a hivatást így fogalmazta meg: "Nékünk a Christus junai oltalmára rendelt személyeknek nem bőrünkben, hanem lelkünkben jár, hogy az igazság mellett kitámadjunk, az isteni tudományért bajt álljunk, a báránybőrrel bélelt farkasok ellen mind nyelvünkkel, mind szeg írásunkkal vitézkedjünk." /1/ P.Szabónál ezt a polemikus, vagy apologetikus elemet hiába keressük. Ő már nem csatázik, mert ő a szószéket nem küzdőtérnek, hanem katedrának tekinti. Az ő idejére a nagy mérkőzés katolikusok és protestánsok között nagyjából már eldőlt. Mindkét fél elégedetlen az eredménnyel. A protestánsok az ellenreformációtól elszenvedett súlyos veszteségeket fájlalják, a katolikusok pedig a régi vallási egység hiányát siratják. Milyen fájó sebe a páternek a vallásilag megosztott ország, később még lesz alkalmunk látni. Most csak a könyörgését idézzük, melyet Szent László ki-

rályról készített, de el nem mondott első beszédének befejezésében találhatunk: "Te voltál Istennek második Felséges Szolgája a Magyarok Királyi Székében, nagy érdemű, nagy hatalmú, nagy csudatevő Szent, dűcsőséges sz. László, arra nézve a te régi Országod, a te megfoglyatkozott Nemzeted képében hozzád alázatosan folyamodom, tekintsd Atyai Szemeddel Országodra, szánakod - gyál Nemzeteden, és nyerd meg Istentől, hogy ki irtatván minden szakadás, hasonlás, és visszszádkodás az országbul, egy hitben, szolgállyanak minnyájan Istennek. Nyerd meg, hogy térjen meg a Magyarok hazájokhoz valószeretete, térjen meg vitézsége, térjen meg dűcsősége. Amen."/2/

Nagyon jellemző a korra, az idők változására is, nemcsak a páter személyes magatartására, hogy hogyan beszél ő a másvallásuakról. 1750-ben Pozsonyban Szent István neve alatt Társaság alakul, mely tagjait a főrendek köréből toborozza. A társaság célja a páter meghatározásában: "olly Istenes társaságot áll-ítotok ma, mellynek határuul vetett tárgya és vége nem egyéb, hanem az uta vétett tévelygő lelkeknek meg térítéseken való szorgalmatos munkálódás."/3/ E beszéd végén - ami csak a legritkábban fordul elő beszédeiben - e szavakkal fordul a másvallásúakhoz: "Örülök végtére néktek-is uta vétett tévelygő lelkek; mert igazán néktek: Haec dies boni nuntii est. 4.Reg. 7,9. Ez a nap jó hírnek napja. És arra intlek Isaiás Prófétával: Attendite ad petram, unde excisi estis. Is. 51,1. Figyelmezzetek a kősziklára, mellyből meg fordult Eleitekben ki vágattattatok. Vizsgállyátok meg, mellyik Hitre tértek a ti Nagy Atyáitok, a pogány Magyarok. Olvassátok az Históriákat, mellyik Anyaszentegyházban tisztelték azok az Istent, és térjetekek meg. Congregate vos in Domum disciplinae. Gyűllyeteket egybe a tudomány házába, és az üdvösségnek uttyát meg tanullyátok. Nehéz ugyan az ő tudományának nyomdokit szagolni, de próbállyátok meg, és a mi mostan sullyosnak látatik, könnyü, és gyönyörűséges leszen. Tudgyátok meg, hogy Empti estis. A ti eleitekben meg vétettetek Szent Istvántul, és az Krisztus egy igaz Anyaszentegyháza hivei közé irattattatok: ki-is viszsza kíván mint a szökevény szolgát az ő ura. Viszsza kíván az Ország örökös Nagyaszszoneya, mint tulajdon örökét, és Népét. Annak okáért: Quid adhuc tardatis? Mit késtek még-is? imé a tudománynak, imé az üdvösségnek Háza, e mai napon kedvetekért fel állatott Felséges Társaság. Ehez ha a meg térésben oltalom, ha segítség, ha

bátorság, ha szárnyak nélkül szükkölködtek, ehez, ha üdvösségteket szeretitek, folyamodgyatok, hogy egy Hitben, és egyenlő tisztelettel tiszteltessék mind végig az Isten az egész Hazában. Amen." /4/

Ennek a protestánsok megtérítésén dolgozó társaságnak megalakulása látszólag ellentmond annak az állításunknak, hogy P.Szabó kortársai már eldöntöttnek tekintik a katolikusok és protestánsok közti küzdelmet. Azonban, ha figyelmesen elolvassuk a fenti idézetet, meggyőződünk, hogy e társaságban, akár csak az egész korban, már több a statikus elem, mint a dinamikus. A páter idézett utolsó szavaiból kitetszik, hogy a társaságnak csupán az a célja, hogy azoknak, akik meggyőződésből vissza akarnak térni a katolikus hitre, megkönnyítsék ezt a nehéz lépést.

Azonban, ami a legmeglepőbb ebben az idézetben, az a páter apostoli szeretettől áthathott szavai. Ez kétség kívül már a vallási türelemnek egy bizonyos fajtája. Mennyivel más hang ez, mint a 17. század magyar polemikus írásoké. Valóban egy egész világ választja már el P.Szabó nemzedékét a múlt század Pázmányától, Sámbarától, Káldiától vagy Gelei Katonától, Melius Juhásztól és Magyar Istvántól. Mennyivel más hangon szól a másvallásúakról, mint például még Káldi Márton is, aki pedig még a legszelidebbek közül való. Káldi Márton kéziratoss beszédeiben egy helyen ezt olvassuk: "Ki nem látja, mely szentelen légyen, aki azt meri mondani, hogy az ő felesége oly szent és jámbor, mint Isten Anyja, mint halom is, hogy nem régen itt Ungvárott egy maga gondatlan és mosdatlan nyelvű csevegő kálvinista prédikátor bőfögte. Nem szólok felesége jámborsága ellen, de azt mondom, hogy ha Gábiel arkangyal mondása igaz, amint igaz is; Áldott vagy te az asszonyállatok között, föllentett a hosszuszakalú prédikátor, midőn feleségét az Isten Anyjához hasonlította. Elhigyje, hogy ha meg nem szünik eféle káromkodásoktól, része lesz azokban az Isten ostromaiban, amelyekkel a Krisztus megrontotta az ő ellenségeit." /5/

P.Szabó ezt a hangot nem ismeri, vagy helyesebben szólva, nem használja. Mert találtunk egy részt beszédeiben, mely arról tanuskodik, hogy a régiak harcias szónoki eszközeinek is birtokában volt és értett volna derekas használatukhoz is. Ime a kérdéses rész: "Megvallom keresztyénekm, hogy azon gondolkodtam vala egy-néhány napokkal ennek előtte, hogy e mai napon született Szüzcsekének tisztelete mellett szembeszálljak az ő ellenségivel. Készültem vala arra, hogy némelyeknek mosdatlan száját megöblitsem;

másoknak pedig, kik t.i. mint az ebek a hold ellen ugatnak, úgy az ártatlan Szűz ellen káromkodnak, káromkodásukat szájukba verjem. A tompa elméket a római Anyaszentegyház fémkövéhez fenjem. De juta eszembe, hogy dicsiretes szokása szerint ezen nemes helységnek ebben a szent kápolnában tartatnék mai napon az ájtatosság és talán azokhoz lenne egyedül szólásom, kik csak nevét hallván is e mai Szent Szűznek, térdet, fejet hajtanak..." /6/ Ez szinte az egyetlen hely, ahol keményebb szavakat használ az ellenfelekkel szemben, de még ezeket is ő maga igyekszik azonnal tompítani. És meggyőződésből nem használ ostort a szószéken. Tudatosan mellőzi a szidást: "Non respicis personam hominum: Nem nézed az emberek személyét. Erről én míg ez órában nem intés vagy dorgálásképen /távol legyen tőlem/ hanem csak tanúságunkra bővebben szólok, tsendes halgatást kívánok." /7/

P.Szabó kora már tipikusan statikus kor hazánkban vallási szempontból. A vallási viták zaja elült. Mindkét tábor tdkarodót fujatott. Azok a vallási kérdések, amelyekről 50-100 évvel előbb mindenki szenvedélyes hangon vitatkozott, ebben a korban már nem érdekelték az embereket. A páter a szellemi korfordulónak azokhoz a kevésbé szerencsés szónokaihoz tartozik, akik kénytelenek érezni, hogy a régi problémák már elévültek, az újakat pedig még nem képes látni. Ezért működésük kimerül a meglevő értékek és területek megőrzésében, de nem képesek erőteljesen belenyulni koruk életébe, hogy azt saját képükre alakítsák. Pedig a páter korában már nálunk is megjelent az új ellenség, a felvilágosodott racionalizmus. Külföldön pedig már az egyházi szónoklat területén is gyászos munkát végzett. Kiölte a kereszténységből a lelket, a természetfölötti elemet. Így történhetett, hogy például Németországban ebben a korban akad szónok, aki karácsonykor az állatok takarmányozásáról beszél, a virágvasárnapi evangélium alkalmul szolgál neki, hogy az erdők barbár pusztítása ellen dörögjön, az Emmauszba igyekvő tanítványok történetével kapcsolatban a séta jótékony voltát bizonyítja, husvétkor az elevenen eltemettetés veszéjéről szól, pünkösdkor pedig a szél lényegéről és hatásairól. És Krisztus e szavait: Nemcsak kenyérrel él az ember, arra használja fel, egy bölcs és felvilágosodott igehirdető, hogy a burgonya-termelés áldásait magasztalja. /8/

Magyar viszonylatban még nem tartottunk itt a páter idejében. Hozzánk a felvilágosodás a többi szellemi áramlathoz

haszonlóan késéssel érkezett. De a bécsi udvari élet és politika irányvonalát már a felvilágosodás apostolai jelölik ki ebben a korban. A pátertfelváltó nem-zedék egyházi szónokainak pedig már teljes erővel az új ellenfél, a felvilágosodás ellen kell küzdeni. Gondolunk itt elsősorban Molnár Jánosra és Csapodi Lajosra, valamint Alexoviss Vazulra a felvilágosodottság korának nagy magyar apologétáira. P.Szabó beszédeiben még semmi jel, hogy felismerte volna az új ellenséget, még kevésbé, hogy küzdelemben is bocsátkozott volna vele.

Végeredményképpen leszögezhetjük, hogy P.Szabó mindenképpen még a magyar barokkhoz tartozik, ha annak hanyatló, előregedő szakaszához is. Mert semmi jel beszédeiben, hogy a felvilágosodás eszméi lelkében mint problémák öntudatosan éltek volna és az új szellemiség hatása is csupán annyiban figyelhető meg írásaiban, hogy a régi ellenféllel, a hitújítókkal szemben taktikát változtatott. Felhagy a támadással és ezzel már a vallási türelemnek bizonyos jelét adja. A vallási türelem pedig már a felvilágosodottság szülötte. Ennyit a beszédek szellemtörténeti hovatartozásának jellemzésére.

A BESZÉDEK TARTALMI ISMERTETÉSE.

A keresztény szónoklat tárgya mindaz, amit Isten önmagáról és alkotásairól elsősorban Krisztus által kinyilvánított, és mindazok az erkölcsi eszmék és követelmények, melyek szerint a keresztény embernek életét alakítania kell. Más szóval az igehirdetés kell, hogy felölelje az egész keresztény dogmatikát és morálist. A dogmatikus igehirdetésnek célja: bemutatni Krisztust, mint Megváltót, aki megváltói művével tette lehetővé számunkra, hogy Isten fiainak életét élhetjük. A morális igehirdetés feladata pedig, bemutatni Krisztust, mint példaképet, mint örök emberi eszményt, akit minden újjászületett embernek követnie kell. A keresztény hittitkok és a keresztény erkölcsi normák világa a legszervesebb összefüggésben van egymással. Az erkölcs gyökere a dogma. A végső feleletet arra, hogy miért kell ezt és így tenni, ezt vagy azt kerülni, a hittitkok adják. Ezért nem szabad a két térrénumot egymástól elszakítani. Mert az igehirdetés önmaga meg-

károsítása nélkül nem zárhat ki egyetlen igazságot sem, nem szükhetheti a hirdetendő ismeretanyag területét. Minden idők minden egyházi szónokának kell, hogy Szent Pál legyen a példaképe. Az ő igehirdetésében a legtermészetesebb egység uralkodik dogma és morális között, amennyiben a levelek első részében hitünk legmélyebb és legalapvetőbb titkait fejtegeti és e dogmatikus részhez csatolja a második, gyakorlati, morális részt, az erkölcsi oktatást.

A történelem számos példát ismer, amikor egyrészt a dogmatikus, másrészt meg a morális elem egyoldalú kezelése nagy károkat okozott a hitéletnek. A barokk kor igehirdetése is ebbe az egyoldalúságba esett, amikor tárgyát csaknem kizárólag a morális területéről vette. A hitigazságok csak egészen hamupipőke szerepet kapnak benne. Ilyen értelemben állítjuk, hogy a barokk egyházi szónoklatot tartalmi szegénység jellemzi, mert nem öleli fel a keresztény kinyilatkoztatás egész értékkincsét. Elsősorban körünk egyházi szónoklatára vonatkoztatja egy német teológus következő eléggé elmarasztaló ítéletét, de még sokkal inkább elmondhatók szavai a barokk korról, amikor az említett fogyatékoság hatványozott mértékben volt meg. "Wir dürfen es uns nicht ableugnen: wenn auch keineswegs in den Glaubensüberzeugung, so doch ebenso gewiss in der Art unserer Verkündigung erweckt unser Christentum gar oft einen solchen müden ziellosen, diesseitigen Eindruck. Wenn wir von Tugenden oder vom Leiden, vom Sakramentenempfang oder gar vom Tod selbst reden, wie oft bat man doch das Gefühl, dass all diese Teilstücke der christlichen Offenbarung und Lebensführung gewissermassen in der dünnen, lauen Luft des Moralisierung schweben, losgelöst von allem Lebendigen Zusammenhang mit den erregenden Wahrheiten der Eschatologie, die doch in uns Christen eine vor Erwartung zitternde Freude und zugleich eine hehre Furcht wecken sollten." /1/

P. Szabó beszédeiből is számtalan példát hozhatnánk annak megmutatására, hogy ez az egyoldalú moralizáló, az üdvtörténet eseményeinek dogmatikus kapcsolatait és jelentőségét észre nem vevő szónoki irány mennyire nyomasztó és bántó. Az ember ilyenkor szinte érzi, hogy az alkalom egyszerűen kényszeríti a szónokot, hogy a misztériumról beszéljen és mégsem beszél róla. Ilyen például az egyik karácsonyi beszéde, hogy a sok közül csak egyet említsünk. Úgyesen választja meg már a beszéd mottóját is:

"Natus est novis hodie Salvator. Luc.2." Nagyon alkalmas, hogy mintegy vezérgondolata legyen egy dogmatikus beszédnek. Sajnos azonban a dogmatikus beszédből ez alkalommal sem lesz semmi, hanem e helyett kapunk egy tipikusan csak az erkölcsi mozzanatokot szemléltető beszédet. A páter lelkét nem a karácsonyi titok ragadja meg; nem az a világtörténelmet kettéválasztó, ószövetséget berekesztő és újszövetséget kezdő boldogító tény, hogy az Isten Fia emberré lett, hogy az ember Isten fiává lehessen, nem az esemény maga, annak következményeiben beláthatatlan jelentősége köti le figyelmét, hanem arra figyel, hogy "araszos, csöpp gyermekként" jött el. Megragadóan szép formában hozza az ellentétet, hogy kit vártak, kiért esengtek az első kínosan hosszú nagy adventnek legkiválóbbjai és hogy mennyire rácafolt e reményekre a valóság. A próféták szavai után egészen rendkívülinek lehetett várni a Megváltó érkezését és a rendkívüliségből semmi sem lett. Hacsak oly módon nem teljesedett ez be, hogy rendkívüli egyszerűségben, sőt kiáltó szegénységben érkezett a "Deus fortis", a "Pater futuri saeculi", és a "Principes pacis". Miért érkezett így? - kérdi a szónok. Maga felel a beszéd propositiojában: "Lássátok és halljátok ebben is az Isten hatalmának és böltsességének játékát ezzel a világgal..." /2/ Mert "ezen kisdied gyermek által meggyőzni a világot sokkal nagyobb dütsőségére volt s vagyon Istennek, mintha valamelly nagy testben lévő erő, és hatalom által tselekedte volna." /3/. Ez a beszéd gondolatmenete. Látjuk, hogy a páter számára az a lényeges, hogy gyermekként, szegényes körülmények között, érkezett hozzánk Krisztus. Tehát az érdekli, hogy hogyan jött el, nem pedig magának a történelmi ténynek az egész emberiség örök üdvét meghatározó jelentősége. Abban, hogy ezeket az embereket jobban érdekli a külső forma, a hogyan, mint a lényeg, a tartalom, barokk sajátságot kell felismernünk. Nekik a külső iránt volt fejlett érzékük.

E művészien felépített és kidolgozott beszédet olvasva -mely a legsikerültebbek közé tartozik- csak fájlalni tudjuk, hogy e páratlanul szép esztetikai formakésztséggel rendelkező szónok számára a karácsonyi misztérium a maga teljes gazdagságában nem tárult fel. Mennyire másképpen alakult volna a barokk szónoklat jövője, ha a polémiák kora után dogmatikus tar-

talommal töltik meg a barokk gazdag szónoki formáit. E kor örök értékű alkotásai lettek volna e beszédek. Azzal, hogy ezt nem tették, magának a barokk igehirdetésnek pecsételték meg a sorsát. Hisz halálát éppen az okozta, hogy a diszes és gazdag forma tartalmilag üressé és így értelmetlenné vált.

A 16. és 17. század katolikus szónokait Magyarországon teljesen lefoglalta az apológia. El kell ismerni, hogy óriásit alkottak. Munkájuk jelentősége, értéke felbecsülhetetlen. De az is igaz, hogy az apológia minden értéke mellett szónoki szempontból mégis csak negatívum, mert védekezés, az igehirdetés igazi feladata pedig elsősorban, hogy a vallás pozitív értékeit hozza napvilágra. Nagyon találóan írja ezzel kapcsolatban Jungmann: "So wichtig eine dem Bildungsgrad entsprechende fundamentaltheologische Unterbauung und apologetische Sicherung des Glaubens zu allen Seiten bleibt, die Behandlung all dieser Vorfragen führt im günstigen Fall doch nur an den Glauben heran, nicht in den Glauben hinein, schafft nur freies Feld für den Glauben, aberweckt noch kein Wachstum, kein frohes Blühen ...". /4/ A 18. században miután a polemiák elültek, az egyházi szónokok feladata lett volna haligatóikat a hit, dogmák világába bevezetni, ezek szépségét feltárni és megszerettetni. Ezt mulasztotta el P. Szabó nemzedéke hazánkban.

Ez a tulzott moralisztikus beállítottsága a barokk prédikációnak tűnik ki a páter nagybójtí Krisztus szenvedéséről szóló beszédeiből is. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ez nem egyéni sajátja a páternek, hanem általános jellemzője kora igehirdetésének.

A szenvedő Krisztus képe ismeretes volt minden időben az Egyháznak. Csak a szenvedő Krisztushoz való viszonyuk, lelki magatartásuk volt más és más az egyes korokban. A keresztény ókor embere a Krisztussal való minél szorosabb és elevenebbül átélt kegyelmi egyesülésre törekedett. A corpus Christi mysticum dogmája átélt valóság volt a szenvedésnek, áldoztatásnak és vértanúságnak azért volt számukra oly becses értéke, mert jobban Krisztushoz kapcsolta őket. A középkorban lényegesen megváltozott a hívek magatartása. A Krisztussal való egység gondolata elhomályosult. Ők Krisztusban már inkább példaképet láttak, akit mindenben követni kell, ha valaki a tökéletességre el akar jutni.

Ilyen lelki beállítottság mellett a lélek már csupán külső szemlélője lesz Krisztusnak, akinek tetteit nézi, csodálja, megszereti és követésére buzdul. A szenvedő Krisztust is bizonyos távolságból szemléli, hogy amint P. Szabó írja; "látván megfontolhatatlan sulyát Kristus kinnyainak, halálának pedig hallatlan szörnyűségét legalább ollykor-ollykor meg jajdulunk, és már Istennek adgyunk hálákat váltságunkért, már életünk jobbítására ösztönt vegyünk. "/5/ És tényleg nem is törekszik másra a barokk szónok, mint hogy minél megrendítőbb módon elmondja és hogy minél elevenebb színekkel fesse le Krisztus "kinnyainak megfontolhatatlan sulyát, halálának pedig hallatlan szörnyűségét". Teszi mindezt a felsorolt morális célokért. A páter fenti szavai ismét jó alkalmat nyujtanak, hogy rámutassunk arra, hogy a barokk ember szemlélete mennyire a külsőre, a formára tapad. Nem a lényegesre, hanem a járulékosra irányul figyelme. Nem a történés jelentőségét keresi, hanem hogy hogyan történt. Így P. Szabó is nem a megváltás dogmájáról szól, amikor a szenvedő Krisztusról beszél, Krisztus szenvedésének és halálának nem szotériológiai jellegét domborítja ki, nem annak értékét célját, eredményeit ismerteti, hanem a megváltói halálnak "hallatlan szörnyűsége" és a vele járó kínoknak "megfontolhatatlan sulya" fogja meg lelkét.

Lássuk, mennyire morális beállítottságuk célkitűzésükben és szónoki eszközeinek megválasztásában P. Szabó beszédei.

Az első böjti beszédsorozat célja a viszontszeretet és hála felindítása, amikor Krisztus emberfölkötti kinjait szemléljük, amelyeket szeretetből vállalt el. "Induljatok azért kik eddig jótéteményt Istennek meg nem ismertétek, szeretni a szenvedő Krisztus Jézust nem tudátok. Nézzétek vizsgáljátok, te-tőtől talpig és minden tagjain szeretetet olvastok. Tudván pedig, hogy a szeretet szeretetet kíván, mondjátok Szent Ignác Mátyrral: Amor meus crucifixus est. Az én szeretetem megfeszített. Méltó azért, hogy oda szegezsem én is szeretetemet." /6/ A következő hét beszédben azután veszi a passio Christi főbb jeleneteit és azokban kimutatja, hogy mit művelt Krisztussal a szeretet, csak hogy bennünket a szenvedések szemlélőit megindítson és viszontszeretetre, hálára buzdítson. Például az ötödik pénteken mondott beszédben megszemélyesíti a szeretetet és úgy tűn-

tei fel, mintha nem Krisztus ellenségeit, hanem a szeretet rendezte volna az "Ecce homo" jelenetet: "Ecce homo! Imé az ember. Te mondd-e ezt Pilátus? igenis Ő mondotta; de a szeretet is azt mondhatta: Ecce homo! Imé az embernek képe! lássátok és vizsgáljátok, ha találtok e fogyatkozást írásomban. Imé az ember képe!mellyre ti eddig kegyes ezemekkel nem nézhettetek, most fordítsátok reá szemeitek élet, és jól meg szemlélljétek, ha nem úgy irtam-e, a mint kívántátok. Imé az ember! kinek orczái nem emberi orczák, hanem kékes dagadások: kinek ajaki nem emberi ajakok, hanem meg töretett pöffedékek. Imé az ember! kinek szemei nem szemek, ha nem bé-horpadt, és vérbe borult üregek. Imé az ember! kinek egész ábrázattya nem emberi ábrázat, hanem iszonyu képtelenség. Elmehetsz az ilyen képpel irgalmatlan írásodtul meg nem szünő szeretet. Te ezzel, mint valamelly ékes ábrázatu Absalonnak képével ditsekedel: Ecce homo: Imé az ember! és tudod jól, mit mondott légyen ennek a te képednek személyében szent Dávid zoltári könyvének 21. részében: Ego autem sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et abjectio plebis. En pedig féreg vagyok és nem ember: emberek gyalázattya, és a nép meg-vetése. Te ezt a képet, mint kezédnek ritka, és jeles munkáját mutogatod a zidóknak és hallod jól mit mond ujólag, azon koronás Próféta Szent Dávid: Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, et moverunt caput: Minnyájan, a kik láttak engem, meg tsu-foltak engem: ajakokkal szóllottak, és fejeket hajtogatták."/7/

Ez a drámai elevenségtől lüktető kis részlet is jól igazolja, hogy a páter igyekezete csupán arra irányul, hogy Krisztus "kinnyainak meg fontolhatatlan sullyát" megmutassa. Vagyis ez a felvetett kérdés szempontjából azt jelenti, hogy nem arról beszél, hogy Krisztus megváltói szeretetből kiüresítette önmagát és engedelmes lett a kereszthalálig, hanem ennek a kiüresítésnek "hallatlan szörnyűségét" emeli ki. Amint a karácsonyi beszédben a megtestesülés dogmájának háttérbeszorulását figyelhettük meg, a szenvedésről szólókban a megváltás dogmájával történik ugyanez.

P. Szabó beszédei és a Szentírás.

A szónokot a tárgyválasztáson kívül jellemzi az is, hogy honnan veszi anyagát, mondanivalóját, gondolatait. Az egyházi szónok meritheti anyagát elsősorban a Szentírásból, Szentatyákból, a tudományos és gyakorlati teológia területéről, az egyház és világtörténelemből, valamint a természettudományokból. Ha a forráskérdés szempontjából nézzük P. Szabó beszédeit, akkor arra az örvendetes megállapításra jutunk, hogy az ő szinte kizárólagos forrása a Szentírás. A Szentíráson kívül tulajdonképpen csak a Szentatyákból és a nagy commentátorokból, vagy ahogy ő nevezi az utóbbiakat, az írás-magyarázó bölcsekből merít. De e két területről is nem gondolatokat kölcsönöz, hanem gyakran csak a Szentírás egyes nehezebb verseinek megmagyarázásánál hívja őket segítségül és sorakoztatja fel véleményüket. Csaknem minden Szentatyára sor kerül. Például egyetlen beszédeben idézi Szent Ambrust, Szent Ágostont, Alexandriai Szent Cyrillt, Chrysostomust, Szent Jeromost, Venerabilis Bédát. Rajtuk kívül megszólaltatja még Lyranust, Lucas Burgensist, Abulensist, Dionysius Carthusianust, Didacus Nissenust. /1/ A Commentátorok közül leggyakrabban Cornélius a Lapidéhoz folyamodik, az ő véleményét osztja a szónok leginkább, ha eltérnek az írás magyarázásában az exegeták.

Még az illusztráló anyagot, a példákat is legszivesebben a Szentírásból, különösen az ószövetségből veszi. Egészen kivételes esetnek kell számitanunk, ha a világtörténelemből vett példára akadunk. Még inkább kerül a legendákat, vagy más valószínűtlen esetek használatát. Jellemző például, hogy a fent említett beszédben milyen nagy szerepet kapnak az ószövetségi példák. E beszédnek tétele: Isten ígéje lelki eledel. Ezzel kapcsolatban hozza Mózes és Illés példáját, akiket Isten 40 napon keresztül tartott étlen egyedül "sermone Dei pascebantur" - amint Szent Jeromos mondja. Azután idézi Jákobot, aki az inség idején messze földre, Egyiptomba küldi fiait, hogy éhen ne vesszenek. Majd Sámson példáját hozza, aki a megölt oroszlán szájában mézet talál. Végül Illés prófétát említi, akit Isten holló, azaz tisztátalan állat által táplált. Mit árt az -kérdi találóan a szó-

nök - hogy hollió hozta a kenyeret és húst? Mit árt az, hogy méltatlan és tisztátalan prédikátor által szól az Ur hozzánk? Fontos, hogy beszéde hasznos legyen, csak örök életre tápláló lelkieledelt adjon. Tehát igen nagy az a terület, amelyet a szónok érintetlenül, kiaknáztalanul hagy, mert egészen ritkán fordul anyagért a szentek életéhez, vagy a tudományos teológiához. Kivételnek kell minősítenünk a következő nehéz tudományos és vitatott teológiai kérdést tárgyaló részt, amelynek stilusa is elárulja, hogy szóról-szóra vette át valamely szakkönyvből és nincs szervesen beépítve a beszéd épületébe: "Itt már kettő a kérdés keresztyének. Első az, ha Kristus ugymint ember, természet szerint való avagy csak fogadott Fia-e Istennek? és azt felelem az Angyali Doktorral Aquinombéli szent Tamással, bölts Soáriussal, és többekkel a Frankofordiai Gyülekezetben, hogy Kristus, ugymint ember is természet szerint való Fia Istennek; mert noha Kristusban kettő a természet, Isteni tudniillik, és emberi, mindazonáltal ez a két természet csak egy személyt állat, mely személy, mivel magában foglalja a természet szerint való Isteni Fiuságot; azért Kristus, ugy-is mint két természetből álló egy igaz Isteni személy, természet szerint való Fia Istennek." /2/

P. Szabó céltudatosan hanyagol el minden más forrást a Szentíráson kívül és ez még csak növeli érdemét: "Tudom elégtelenségemet, és fogyatkozásimat, mindazonáltal úgy szorgalmatoskodtam, hogy, ha nem vendégséget, leg alább hasznos és szükséges eledelt adgyak minden Vasárnap lelkeiteknek. Nem hívságos világi könyvekből, és históriákból, hanem az Isten írásinak tárházából." /3/ E magatartásával ritka kivételnek számít kortársai között. Még Pázmány is szívesen fordul a pogány bölcsekhez és a természettudományhoz érvekért, gondolatokért. Példáit pedig előszeretettel veszi az életből és a történelemből.

Mi lehet a magyarázata P. Szabó homiletikus beállítottságának abban a korban, amikor a homilia szinte egészen kiveszett a gyakorlatból. Az okot talán a következőkben kell keresni. Az előző század egyházi szónokainak minden erejükkel apologetáknak kellett lenni, hogy az ellenreformáció munkáját a szó hatalmával diadalra vihessék. Ezt tartották legfontosabb és egyedüli mondanivalójuknak. Említettük, hogy P. Szabó szónoki működése szellemi korfordulóra esik. A katolikus hitigazságnak megvédése a protestánsok ellenében ekkor már lekerült a napirend-

ról. Új mondani való után kellett nézni a szónokoknak, ha a lassu sorvadást el akarták kerülni. P. Szabó úgy látszik ezt az új szükségyszerűséget érezte meg. És mivel a felvilágosodásban rejlő veszedelmet még nem ismerte fel, azért ösztönösen fordult a Szentíráshoz, hogy beszédei számára új tárgyat találjon. Elhatározta, hogy nem tesz mást, minthogy kifejti a hivek előtt az írás értelmét. Kár, hogy a fősulyt a Szentírás magyarázására, nem a Szentírás benső értékeinek feltárására helyezi. Nagy szerepet kap a nehezebb helyekkel kapcsolatos eltérő vélekedések ismertetése. Kétségtől igen nagy szorgalommal és leleményességgel gyűjti össze a kérdéses tárgyról a Szentírás és Szentatyák szebbnél-szebb és találóbbnál-találóbb gondolatait, de az az érzésünk, hogy több gondot fordított a konkordancia forgatására, mint magának a Szentírásnak közvetlen tanulmányozására. Ezért hiányzik szentirási ismeretéből az egyéni meglátás, mert a Szentírás lelke, legbensőbb világa ilyen tanulmányozás mellett többé-kevésbé ismeretlen maradt előtte. Szinte csak a régi Szentatyák gondolatait ismétli. Ennek ellenére végeredményben meg kell állapítani, hogy a páter kísérlete sikeresnek és nagy jelentőségűnek mondható tekintve a korabeli viszonyokat, úgyhogy ebben látjuk a páter legnagyobb érdemét. Az a tény, hogy gondolatait szinte kizárólag a Szentírásból veszi, teszi gondolatait és beszédeit is maradandó értékűvé és minden időben használhatóvá.

A REGNUM MARIÁNUM ESZMÉJE AZ UNNEPI PREDIKÁCIÓKBAN

A beszédek tartalmi ismertetésénél szólnunk kell az ezekben megnyilatkozó Regnum Mariánum gondolatáról is. A Regnum Mariánum gondolata a középkor és még inkább a barokk kor magyarságának vallásos történet szemléletéből született, Lényege: Magyarország Mária országa és mint ilyen Máriának egészen különleges pártfogása alatt áll. E meggyőződés kialakulásához az alapot a magyar nép őszinte, mély Mária-tisztelete szolgáltatta: "A magyar Mária-tisztelet megindítója Szent István király és Szent Gelért erős egyéni, koruk Mária-tiszteletébe teljesen beillő buzgósága..." /1/ A középkorban "egyes királyok egyéni buzgósága hagyományossá lesz és átveszi tőlük a nemzet is "úgyhogy "amennyire a

rendelkezésre álló és a teljességtől nagyon is távolálló adat-
anyagból látjuk, széles rétegekben megvan az a hit, hogy Szűz
Mária az ország különleges védőasszonya és ősi hagyomány az i-
ránta tanúsított erős tisztelet." /2/ "Kérdés azonban, nem
pusztította-e el a reneszansz fagyja és a reformáció vihara ezt
a hitet?" A szerző idézeteket sorakoztat fel annak bizonyítá-
sára, hogy "a protestántizmus vihara ellenére is él még tehát,
ha nem egy esetben a felszín alatt a katolikus mult és várja, t
mint a hamu alatti parázs, mikor lobbanhat lángra." "Őrzi a
Patrona Hungariae gondolat tradícióját az írás is. Őrzi első-
sorban a vallásos irodalom, a középkori kódexanyag és Temesvá-
ri Pelbárt, Laskai Osvát művei; őrzik az országfelajánlás té-
nyét és a magyar mult egyéb máriás vonásait történeti munkák is:
Thuróczi krónikája, a belőle és Hartwik legendájából merítő Bon-
fini és kortársa Ransanus. Hozzájuk fog visszanyulni a restaurá-
ció korának magyarja, hogy megerősítse önmaga és társai előtt
azt a hitet, amely körülötte és benne él, ha elhalványodva, el-
gyengülve is. Ami humanista cifraság, vértelen szóvirág volt
Bonfini számára, az élet lesz Pázmány, Hevenesi és kortársainak
lelkivilágában. A mult hagyománya életre kél és tovább alakul,
a kor viszonyainak megfelelő formát ölt a magyar lélekben." /3/
"Ez az új gondolat sub pondere crescit: a magyar katolicizmus
két veszedelemmel áll szemben: a törökkel és a protestantizmus-
sal. Ellenükben erősödik meg és alakul tovább a középkori örök-
séggént megmaradt Patrona Hungariae gondolat." A 18. századig
már teljesen befejeződött ez az átalakulás. Nagy része volt e
munkában Pázmánynak, Istvánffy-nak, Kopcsányi Márton ferences a-
tya aszketikus munkáinak és végül különösen Inchofer Menyhértnek,
az "apostolicus Regni Mariani historicus"-nak. "Pázmány munká-
jában megjelenő csira az ő lelkében borul virágba. Az ő történe-
ti munkájában /Annales Ecclesiastici Regni Hungariae. Romae, 1644.
/jelenik meg először világosan a Regnum Marianum és merül fel ha-
tározottabban a szent magyarság fogalma." /4/ Waczulik Margit
szerint Inchofernél lesz a Patrona Hungariae hitből a Regnum Ma-
rianum hite. A Patrona Hungariae hit szerint Szűz Mária az ország
különös védőszentje, pártfogója, akinek megkülönböztetett tisz-
telete ősi hagyomány. A Regnum Marianum hit továbbmegy egy lépés-
sel: szerinte az ország a Szüzanya tulajdona, lakói az ő katonái,
hódolattal adóznak neki s ő megvédi országát minden veszedelemtől,

melléte áll küzdelmeiben. Valóságos barokk fejedelem, akit Isten rendelt arra, hogy népét az üdvösségre vezesse." /5/

A 18. század első felének szónokai töle kölcsönzik és népszerűsítik a Regnum Marianum gondolatának minden alkotó részét. E szónokok között egészen előkelő hely illető meg P. Szabót. A Regnum Marianum egyik leglelkesebb hirdetőjét ismerjük meg benne. Ünnepi beszédeiben ismételten kitér kedves gondolatára. Így pl. Szent Adalbert püspök ünnepén, és Szent István királyról mondott két beszédében, de Nagy Boldogasszony ünnepét találja a legalkalmasabbnak, hogy a Regnum Marianum eszméjét a maga teljességében és szépségében meghirdesse. 1733 és 1734-ben nyílik erre a legjobb alkalom, amikor Kolozsvárott a kolosmonostori jezsuita templom bucsuján Nagy Boldogasszony napján igen népes hallgatóság előtt beszélt. Hallgatói között ott volt szép számmal Erdély legelőkelőbb rétege is.

1733-ban mondott beszéde valóságos gyöngyszem a Regnum Marianum történetében. E művészi felépített és kidolgozott beszédében tökéletes kompendiumát adja a magyar vallásos barokk lélek Szűz Máriás történeteszemléletének. Nincs ennek a nagyvonalú elgondolásnak egyetlen eleme, melyet ebbe a beszédébe bele ne épített volna a páter. Azért amikor gondolatmenetét ismertetjük, nemcsak az ő elgondolásával ismerkedünk meg, hanem feltárul a Regnum Marianum eszméjének egész tartalmi gazdagsága és szépsége.

Németh László: A Regnum Marianum állameszme című dolgozatában a barokk Mária tisztelet sajátos színeit keresve ezeket írja: "A Mária-kultusz a két ezer éves Egyház történetében annyiféle színben jelentkezett, ahányféle változatban a hívő lélek megváltásunk e jelentős szereplőjét az egyes korok sajátos igényeinek, izlésének és lelki beállítottságának megfelelően szemlélhette. Ugyanaz az Istenanya állt az egyik kor embere előtt, mint gyenge, alázatos szűz, majd mint az Istenember szülőanyja, máskor mint a tisztaságos, szeplőtelen asszonyideál, ismét máskor mint a magasságban Isten Fia mellett trónoló királynő. A barokk kor szerette a nagyszerűt, a hatalmasat, a pompázatot... A barokk kor szelleme a Szent Szűzben a kiválasztottat szemlélte, akit az Ur kegyelmével kiemelt az emberek közül, elhalmozta, felékesítette mennyei ajándékával." /6/

A beszéd első részében ilyen beállításban szól a páter Szabó a Nagy Boldogasszonyról. "Nagy a Szent Szűzben, hogy lea-

nya Istennek, nagy hogy Jegyesse a Szent Léleknek, de nagyobb, hogy Anyja az Isten Fiának." /7/ Mert " e mai dűcsőséges Szent Szűz, Anyja lévén az Isten Fiának, valóban egybe kapcsolván az Istent az Emberrel, Istent és Embert szült e világra; arra-nézve mindenek felett nagy benne az Anyaság. Nagy a Fiu, nagy az Anya. Felséges a Fiu, Felséges az Anya. Nincs, nem is lehet nagyobb Anya, az ő Anyjánál." /8/ Szent Bonaventura érvével bizonyítja állítását: "Ő az, kinél nagyobbbat az Isten nem teremthetne. Teremthetne nagyobb világot, az Isten. Teremthetne nagyobb eget az Isten, de nagyobb Anyát, mint az Isten Anyja, nem teremthetne." /9/ De Mária nemcsak mint anya áll minden teremtmény fölött, hanem mint Nagyasszony, mint Királyné is: "Mivel annak Anyja e mai dűcsőséges Szent Szűz, a ki királya a királyoknak és Ura az Uralkodóknak, szükséges képen következik, hogy Égen és Földön olly Nagy Asszony, kinél nagyobb nincsen. Ezekre való nézve mondgya Szent Bernardinus: *Lege successionis et hereditario jure totius Universi debetur Beatæ Virgini primatus et Regnum.* Hogy törvény szerént való örökös jussal a Boldog Szűzet illeti az egész világon az elsőség és a birodalom. Az elsőség ugy mint nagy Anyát, a birodalom ugy mint nagy Asszonyt. Nemdenem tehát Nagy Asszony, olly nagy, kinél nagyobb nem volt soha, nem is lesz." /10/

Miután megmutatta a szónok Mária páratlan méltóságát ugy is mint anyának, ugy is mint nagyasszonynak, rátér a beszéd második részére, amelyben arról szól: "melly nagyok az ő sok jó téteményi, kivált a Magyar Nemzethez." Legnagyobb jótéteménye, hogy mint anya, életet adott a világnak. Majd a Szüzanyának a magyarokhoz való kegyes jóságára térve át, patetikus hangon teszi fel a kérdést: "Ti édes Magyarin, mondgyátok meg, ha mutattate valamelly Nemzethez olly sok jó téteményit, mint a Magyar Nemzethez?" /11/ Egész nemzedéke büszke öntudatát tolmácsolja a határozott válasz: "Merem mondani, hogy nincsen Ország és Tartomány, nincsen Nemzetség a föld kereksegen, mellyhez olly szorgalmatos gondviseléssel lett volna, és olly sok javaiban részeltette volna, mint a Magyarokat." /12/ Ime e szavakkal mondja ki a szónok a barokk kor vallásos nemzeti öntudatának alapdogmáját: Mária megkülönböztetett módon szereti és pártfogolja a magyar nemzet fiait.

Mária által kaptunk minden jót az Istentől, "mert Krisztus akarattya, hogy Mária által nyerjünk meg mindent." Még mielőtt

a magyarok ismerték volna Máriát és Patrona Hungariae-nak választották volna, é máris kimutatta csodálatos jóságát velünk szemben. Mert az ő közvetítésével kaptuk a két legdrágább nemzeti kincset: keresztény hitünket és a magyar hazát. Az első ajándékról így emlékszik meg a szónok: "Juttassátok eszetekbe azt az áldott, és szerencsés időt, mellyben, mint Moizes által az Israel népét, úgy hozta ki a nagy hatalmu Isten, dűcsőséges Szent István által a pogányságnak Egyiptomából a Magyar Nemzetet, és micsoda téjel és mézzel folyó földre hozta? De nem csak a maga ingyen való kegyelméből, hanem Szüz Szent Anyának munkálkodásából is. Mert még Nevét is alig tudgyák vala Magyar Országban, és mind azon által, meg jelenék Geiza Herczegnek álmában, és azt monda: Bono animo esto Geiza, ego sum Maria, illa intacta Virgo, quam Christiani homines tibi dixerunt esse Jesu Christi Filii Dei Matrem. Jó reménységben légy Geiza, mert én vagyok Mária, az a Szeplőtelen Szüz, ki felől a keresztények mondgyák vala néked, hogy az Isten a Kristus Jesusnak Anyja vagyok. És ezzel vallyon mit jelentett egyebet? hanem Anyai hajlandóságát a Magyarokhoz, és munkálkodását, hogy az ő szolgálattýára holdoltatnék az ország." /13/

Rajongó gyermeki szeretet fűti szavait, amikor arról szól, hogy milyen országba vezérelte őseinket a Szüzanya: "Tudgyátok-e mit nyertetek Magyarok, midőn Magyar, és Erdély országba vezéreltetetek? Voltak, kik azokat a Táblákat, mellyekre az Országok raiszoltattak szemlélvén, és voltaképen vizsgálván, azt vették észekbe, hogy Magyar Ország egy Tekintetes, és Felséges Fejet ábrázol. Mellynek koronája azok a tizenkét tartományok, mellyek hozzá tartoznak. Istennek nagy és drága ajándéka egy tizenkét tartományokkal koronázott Ország. Melly a természetnek minden javaival olly bővségesen meg rakatott, úgy meggazdagított, hogy azoknak elő számlálására egy két óra nem elégséges. Annak az ő egéséges levegő ege, felséges hegyei, sűrű erdei, tágas mezei, ó melly hiresek! az ő ezüstel, és arannyal belől gazdag: kívül minden gyümölcsöknek termésére alkalmas földgye. Duna, Tisza, Dráva, és Száva négy folyó vizekkel, mint régenten Paradicsom kerte hasittatván, és öntöztetvén. Ó melly nagy kivánságot, ha nem irigységet okoznak a külső országokban." /14/ E hasonlat alapján bizonyosnak látszik, hogy a páter olvasta rend-

társának Thuróczi Lászlónak: *Ungaria suis cum Regibus compendio data*, című először 1720-ban megjelent munkáját, "melynek első részében földrajzi szempontból írja le Magyarországot, ezt a "singulare Providentiae Divinae in natura prodigiumot", a mindenben bővelkedő "compendium mundi"-t, éles szemmel figyelve meg hazánk nagyszerű földrajzi egységét és barokkos képben a római képeken látható császárfekvésekhez hasonlítva térképét." /15/ A páter magyar földet magasztaló szavaira is vonatkoznak Szekfű szavai, melyeket a barokk kor magyar földleíróiról mond: "Ha nem lett volna bennük oly hatalmas nemzeti érzés, bizony nem sokat dicsérhettek volna ezen a hazán, mely akkor még inkább "csunyácska" volt, mint száz évvel később Széchenyi korában." /16/ Vagy amit egy másik helyen ír Szekfű: "A magyarság most ébred először saját magának öntudatára és ezt oly lelki örömmel, saját multján való lelkesedéssel, Istennek mondott hálával teszi, hogy ma is csodálnunk kell azt a nemzeti erőt, az összetartozás hatalmas érzését, mely ezt a történetiszemléletet hirtelen létrehozta és minden későbbi nemzedékre áthagyományozta." /17/

Ezt az áldott országot Mária közvetítésével kaptuk, de Mária országává, *Regnum Marianum* első szent királyunk tette. Sokat fáradozott, hogy újonnan megtért magyarjainak szívébe Mária tiszteletét plántálja és meggyökereztesse, hogy "amint Ő Attyok volt az igaz hitben, azt kívánta, hogy Máriát Anyoknak elismerjék." "Anyira is terjesztette, hogy Magyar Ország Mária Országának, népe Mária népének nevezetnék a külső országoktól." Azonban Szent István államférfiúi bölcseségének tanujelét akkor adta, amikor országát Mária kezébe visszavonhatatlanul letette. A páter így emlékezik meg e tényről: "Országát az igaz Hitben megerősítvén, nem vala egyéb hátra, hanem, hogy a halandó testnek közönséges uttyára indulván, Ő is lelkét Istennek, testét a földnek, Országát Máriának ajánlóná. Végbe is vitte szívének és lelkének nagy vigasztalásával, és nyugodalmával. Országát, koronáját, és királyi Pálczáját örökös jussal által adta, és az egész Ő Rendei koszorújához szólván, minnyájokat ennek a Szűznek, úgy mint Magyar Ország Királynéjának, és Nagy asszonyának hadta, és vallotta." /18/ A magyar barokk vallásos államszemléletnek második tétele tehát: Szent István följánlásával az ország jogi értelemben is Mária országa lett. Mária és a nemzet között szerződés jött létre. Mária vállalta a patronátust, a magyar nép pedig, hogy fiúi hódolatáról és sze-

retetről meg nem feledkezik. A nemzet sorsa így elválaszthatatlanul összekapcsolódott Szűz Máriával.

Szent István halála után a Szüzanya teljesítette vállalt kötelezettségét. A Szüzanya hathatós segítségének azonban egy föltétele van: Szűz Mária tisztelete a magyarok szívében el ne lanyhuljon. Végig-nézve a magyar multat, levonja a páter tanulságot: "Valameddig az ő tiszteletében nyomdokit követték Szent Istvánnak a Magyarok, mindaddig szerencsés, boldog, győzedelmes és dicsőséges volt országuk." A magyar sors tehát függvénye a magyarok Nagyasszonyhoz való viszonyának. "Forgassátok fel a Magyarok históriáit" szólítja fel hallgatóit a páter, hogy maguk győződjenek meg állításának igaz voltáról. Ő maga két esetet hoz fel a történelemből. Nagy Lajosnak 1363-i győzelmét a török felett, melynek emlékére Mária Zellben a Szent Szűz tiszteletére templomot építtetett. Azután az 1479-i kenyérmezei ütközetet, ahol "Bátori István és Kinizsi Pál Hédi vitézségek által nyolczvan ezer Törököknek vérével zsírosítatott meg a kenyér mezeje."

A szomorú jelent szemlélve fájdalmasan felsóhajt: "De jaj, hol a régi Hit, hol a hajdani ájtatosság?" Amily mértékben elszakad a nemzet az ősi Mária tisztelettől, oly mértékben siet romlásába. A mérhetetlen sok és nagy csapásnak legfőbb okát ő is, mint kortársai a vallásszakadásban látja: "Boldog is volt és szerencsés addig, míg a mai Nagy Asszony ellenségi az országba nem fészkelődtek." Hosszu évszázados vita tárgya volt protestánsok és katolikusok között, hogy ki felelős, ezért a pusztulásért, rabságért: a katolikusok-e vagy a protestánsok. Mert abban mindkét fél megegyezett, hogy ez a sors az Isten méltó büntetése rajtunk: "Ne csudáld tehát, hogy az Isten erre az országra annyi esztendőig tartó háborúságot, szörnyű romlást, öldöklést, vérontást, éhséget, döghalált és ez előtt hallatlan veszedelmet bocsátott volt, inkább azt csudáld, hogy az ő igazságát megmértékkelhette."

/ 19/

Említettük már, hogy milyen fájó sebe P. Szabónak a vallásszakadás. Most látjuk azt is, hogy miért fáj ez neki annyira. Fáj, mert meggyőződése, hogy e miatt sulyt bennünket az Isten. Második Nagy Boldogasszonyról mondott beszédét teljesen ennek a kérdésnek szenteli. Első terve az volt, hogy a Nagyasszony felmagasztaltatása felett érzett örömet fogja beszédében kifejezni, "de úgy hozta magával a folyó esztendő, hogy e mai dicsőséges Nagyasszony-

be ütközvén Vasárnappal, mellyre annak a Szent Evangéliumnak olvasása rendeltetett, melly Kristusnak Jerusalemben városa felett való sirásáról emlékezik, meggátoltatnék örvendetes folyással beszédemnek, és e mai napnak öröme, ha nem sirással, legálább szomorúsággal egyelítettetnék. Mert, hogy igazán meg valylam, azonnal, hogy ezeket a szókat olvastam: Videns civitatem, flevit super illam. Látván Kristus Jerusalemben városát, sirá azon, olly szomoru képzések ütögetik vala magokat előmbé, olly setétes homály superlátozza vala szemeimet, olly gyászos árnyékok tűnnek vala elmémbe, olly szokatlan komor kedv, és szomorúság dobollya vala szivemet, hogy meg fogyatkozik örömem..." /20/

A beszédben pérhuzamot von Judea tartomány és Erdély tartománya között, Elsorolja Judea természeti és kulturális értékeit. Judeának fővárosa Jeruzsálem volt nemzeti büszkesége, Erdély-országnak pedig anyaszentegyháza, katolikus hite: "Kedves Keresztényim! Jerusalemben városa vala minden dicsősége, ékesége, és üdvössége Judea Tartományának; a Kristus Jesus Anya Szentegyháza, mellyet Jerusalemben képeben látott Szent János, volt minden ékessége, dicsősége, és üdvössége Erdély Országának." /21/ És "Erdély Országának hét czimeres Hegyei között tündöklik vala a Kristus anyaszentegyháza." Mindezt az áldott állapotot gyökerestől felforgatta a hitujítás: "De ó szerencsétlen Ország! O boldogtalan lakósi Erdélynek! megváltozott csendes folyása Hajótoknak, gyönyörűséges evezése a Kristus Anyaszentegyházának." /22/ Milyen "állapottya vala a Kristus Anyaszentegyházának Erdélyben, minek utánna magok között meg hasonlottak némelly Atyafiak, és az ujonnan talált ellenkező tudományokat béhozták. O melly nagy fergeteges szél vesztet támasztának hamarsággal az ellen a gyönyörűségesen folydogáló Hajó ellen! és hogy hamarább, vagy ha az egek engedik, azonnal el sillyeszszék. Az Hajós Mesterek közül másokat meg ölének, másokat számkivetésbe küldenek, másokat magokhoz holdótatának. Meg foszták Sion Várát minden ékeségétől; az igaz Hitet minden dicséretes Ceremoniáitól, nem engedének még magának a Salamon Templomának-is magának tudni illik az Isten Szüz Szent Annyának-is. Tiszteletéből ki forgaták, képeit a több Szentek képeivel együtt mint a Hajónak vitorláit le szaggaták." /23/

Amint Krisztus könnyezett Jeruzsálem pusztulásának látán, úgy könnyezte meg a magyarok Nagyasszonya Erdély romlását,

amikor 1699-ben a kolozsmonostori Mária-templom kegyképe mindenki szemeláttára könnyezett. Erre gondolva felsir a páter lelkéből a sóhaj: "Vajha a mi szemünkből is a féle gyöngyök hullanának, melylyeken kegyelmét Istennek, Anyai kegyelmességét Szűz Szent Anyának meg vehetnénk, és bűneinkkel okot ne adnánk mindazokra veszedelmekre, mellyekben valaha országotól s hajostul forgottunk."

/24/

P.Szabó azonban nem is volna a barokk kor gyermeke, ha lelkében az öröm fölébe ne kerekedne a szomoruságnak. Örömének alapja a Nagyasszony pártfogásába vetett reménye. Azért kéri is imádságos lélekkel: "Tekints tovább-is a te örökös Hazadra, és Népedre kegyelmes Nagy Asszonyunk, hományban vagyon még nagy dicsősége, sok Templomi pusztán állanak, sok helységi el pusztultak, nyomoruságra juttattak; vannak még sokan, kikben meg fogyatkozott az igaz Hit, kevés az ajtatosság, Isten félelem, és igazság nélkül élnek, tévelygésben eveznek. Hanem te mint Édesanya könyörülj örökségeden, mint Nagy Asszony segítsd jobbat Népedet, és kedvedre ujul." /25/

Majd végül felteszi a magyarság létébe vágó, perdöntő kérdést, amely Mohács óta a legjobbak lelkét marcangolta: "Ugyan keresztények, remélhettyük-e valaha tellyes, és tökéletes boldogságát ennek a Nemes Hazának?" A válaszban benne van a barokk kor magyarjának minden diadalmas optimizmusa, mely rendületlenül hisz nemzete fennmaradásában és megújulásában: "Azt mondom, hogy nemcsak remélhettyük, de bizonyosak legyünk felőle." Csupán: "Unum est necessarium: Egy a szükséges. Tudni illik, hogy a mi Nagy Atyáinknak, és Eleinknek nyomdokába lépünk. Hogy azon ajtatossággal, azon tisztelettel, azon fiúi kötelességgel és szeretettel viseltessünk a mi Édes Anyánkhoz, e mai dicsőséges Nagy Asszonyunkhoz, mellyel azok viseltettek. Jerusaleem Városát, az igaz Anyaszentegyházat, abban a Sion Hegyét, az hajdani Magyaroknak örökségül reánk maradt Hitét, tellyes tehetségünkkel, és ha szükséges életünkkel is, s vérünkkel is védelmezzük. Ez a szükséges, és ha ezt végbe viszitek: Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam." /26/

A barokk kor katolikus magyarjának végső következtetése tehát hazája jövőjét illetőleg: Ha az ősök buzgóságában és Máriatiszteletében megújulunk, bizalommal tekinthetünk nemzetünk jövőjébe.

Végül közöljük még a barokk magyar történetiszemlélet mérlegét úgy, ahogyan azt Szekfűnél találjuk: "Az egész elmélet vallásos kapcsolatai révén is rendkívül alkalmas arra, hogy nemzeti és magyar állami kérdésekben annak, aki magáévá tette, öntudatot, biztosságot, a jövőt illetőleg feltétlen hitet és reményt kölcsönözzön. A barokk rendi kultúra magyarja erősen megvetette lábát a magyar talajon s kétségek nélkül, eddig példátlan önbizalommal végezte napi kötelességeit, amelyeknek magasabb államerkölcsei és hitbeli értékeivel tisztában volt. Így fejlődik ki a történetiszemlélet egy optimisztikus formája, amely gyökeresen ellentétét képezi a török korszak kétségbeeséseinek és pesszimizmusának." /27/

Szekfű megállapításának helytálló voltát keresve sem lehetne szebb és megfelelőbb példával igazolni, mint P. Szabó ismertetett Mária-beszédeivel. De egyben döntő cáfolatát adják e beszédek azok vádjának is, akik igazságtalanul e kort nemzetiellennek kiáltották ki. Többek között ezért is időztünk hosszasan e tárgynál.

A BESZÉDEK FORMAI ISMERTETÉSE.

Hátra van még, hogy a tartalmi ismertetés után néhány formai kérdésre is kitérjünk. Vagyis arra a kérdésre keressük a feleletet: hogyan alkotta meg és hogyan dolgozta ki P. Szabó beszédeit? E kérdésekkel röviden végzünk, mert ezek már jobbára irodalmi problémák, mi pedig elsősorban a történelmieket kívántuk előnyben részesíteni.

Ami a beszédek szerkezeti sajátosságait illeti, különbséget kell tenni a Vasárnapi és a Bőjti, illetőleg Ünnepi Prédikációk között. A Vasárnapi Prédikációk logikai szerkezete összehasonlítva Pázmányéval, vagy még inkább a francia klasszikus egyházi szónokokéval, feltűnően lazább, mint a többieké. Nincs meg bennük az egyes részek éles elhatárolása. A tárgyalás hagyományos hármas felosztását hiába keressük. A bevezetés legtöbbször, különösen az első évben mondottakban nem más, mint a vasárnapi evangéliumi szakasz előzményeinek ismertetése. Ezután röviden mintegy második pontban a helyzetképet rajzolja meg, ahol az esemény lejátszódik, harmadszor pedig a szereplőket mutatja be.

Hacsak lehet, ehhez a tagoláshoz ragaszkodik.

E beszédei lazább szerkezeti sajátosságának okát a beszédek homiletikus jellegében véljük megtalálni. A Szentírás tulajdonsága hozza magával, hogy annak gondolatmenete és felépítése is jobban érvényesül, mint a tételes beszédekét mondó kortásaknál. Ez bizonyos szempontból hátrányt jelent, de más szempontból előnyt. Hátrányt, mert beszédei így nem oly célratörőek és egységesek, előnyt pedig, mert így beszédei életszerűbbek, nincsenek merev, apriorisztikus szerkezeti formákba kényszerítve.

Egészen más elbírálás alá esnek szerkezeti szempontból Böjti beszédei és még inkább az Ünnepi beszédek. Ezekben nyilvánul meg a páter szerkesztői készsége. Igen nagy leleményességre vall és műgondot árul el a beszéd-sorozatok összeállítása is. Példának hozhatjuk azt a sorozatot, amelyet 1733-ban nagyböjt péntekjein Kolozsvárott mondott. A kilenc beszéd tulajdonképpen Szent Lukács evangélista néhány sorára épül fel: "Magához vevén pedig Jézus a tizenkettőt, mondta nekik: Ime fölmegyünk Jeruzsálembe, és beteljesednek mind, amiket megírtak az Emberfíáról. Mert a pogányok kezébe adatik, és megcsufolják, bántalmazák, megköpdösik; és miután megostorozták, megölik őt, de harmadnap föl támad." /Lk.18, 31-34./ A szónok nem tesz mást, minthogy az egyes beszédekben sorbaveszi Krisztus jövendölésének egymásután következő szakaszait. Kétségtelen, hogy egy ritka világos és szerencsés pillanat meglátásának gyümölcse ez a beosztás. Ezek a beszédei már tételesen felépítettek. Határozottan kijelöli a bevezetésben a célt. Legtöbbször ilyesformán: "Légyen azért mai tsekély beszédemnek tárgya: Péter meg tagadása. Kinek lelki romlását midőn hallani fogjuk, vizsgáljuk meg azt-is: ha vannak-e a mostani világban követői Péternek? és ha vesszük észre, hogy mi-is csak távol követtük Krisztust; és talán némelly gonosz tselekedetünk által meg is tagadjuk, azon iparkodjunk, hogy a kik Pétert követtük a vétekben; kövessük a meg térésben is." /1/ Arányosan tagolt felosztásokat, részeket azonban ezekben a beszédekben is hiába keresünk.

Ha a beszédek kidolgozására fordítjuk figyelmünket, hasonlóképpen különbséget veszünk észre Vasárnapi és többi: Böjti és Ünnepi Prédikációi között. A vasárnapi beszédek sokkal szerényebb köntösben jelennek meg, mint a többiek. Lényegesen kevesebb és egyszerűbb szónoki eszközökkel dolgozik ezekben a szónok. Már a beszédek sajátos célja hozza ezt magával. A páter nem az akarat

megindítását tarja ezekben szem előtt, hanem az oktatást: az evangéliumi rész kifejtését, megmagyarázását. Ezért nem bizonyít nagy erővel és nem cáfol szenvedélyesen, hanem nyugodt hangon tanít és füzi tanításához alkalomadtán buzdításait. Ezeket tudva megértjük, miért nehézkes sokszor a prédikációk hangja. Viszont nagy előnyük e beszédeknek, hogy szinte személytelenek. A páter egyénisége nem verődik ki rajtuk, hanem észrevétlenül megbujik a szavak és gondolatok mögött. A gyakorlati alkalmazás is nem annyira a körülményekhez szabott, nem megy annyira a részletekbe mint például Pázmány, aki arra buzdítja egy helyen az anyákat, hogy kicsinyeiket maguk szoptassák. Épen azért, mert nem annyira gyakorlati és mert szinte személytelen beszéde, teszi mások számára használhatóbbá és maradandó értékűvé. Annál is inkább, mert gondolatait a legidőtállóbb forrásokból, a Szentírásból és Szentatyákból meríti.

Böjti és Ünnepi beszédei retorikai szempontból egészen új világba vezetnek bennünket. Itt vérbeli retorikusnak ismerjük meg a páttert. Érzelemlépe is ezekben a beszédeiben árad ki teljes gazdagságával. Lépten-nyomon a legszebb retorikai formákkal találkozunk. Vég nélkül sorolhatnánk és idézhetnénk a példákat. Igen nagy mestere a páter a kiemelkedőbb gondolatok amplifikálásának. Elevenség, lendület és drámai erő feszti e szavait. Nyelve is ezekben a részekben a legszínesebb, képekben leggyazdagabb. Ime egy ilyen részlet: "Ha láthattytok, vagy beszédemet halhattytok örök étszakában gyötrődő lelkek, ide szeméiteket és füleiteket. Ide setétségnek Fejedelme seregeddel együtt: Imé az a földig gyaláztatott, ezer s meg ezer tsufságokkal, tragárságokkal, és tiszteletlenségekkel terheltetett Krisztus, miképen meg ditsóittetett! kéri vala mennyei Szent Attyát: Pater clarifica Filium: Atyám dicsőítsd meg a te Fiadat; és imé, a kit ti mint farsángos királyt neveltetek, már mint mennynek és földnek való-ságos, és örökös királya tiszteletetik, és imádtatik. A kinek or-czáját bé földöztetek a fényes napnál inkább tündöklük. A kit már fejr ruhába, már rongyos veres bársonyba öltöztettetek, már ezek közül választott kedvesnek tartatik, és tsak képe is fejr gyöngyökkel, és piros rubinókkal, s egyéb drága kövekkel ruház-tatik. A kit tövisekkel koronáztatok már ditsóséggel koronázta-tik. Soha pedig fejről koronája le nem esik, és országlásának vége nem lészen. A kinek kezébe nádat adtatok, már annak kezében a gonoszok ellen kétélű pallos fénylik. A kit szidalmaztatok, és

káromoltatok, már annak minden nyelvtől dicsőret mondatik. A kiti keresztre szegeztetek, már mindenektől magasztaltatik. Egy szóval valamint Krisztusnak tselekedtetek, örök tiszteletére, és dicsőségére szolgálnak. Ellenben a ti kevélységtek, és fel-fualkodottságtok meg aláztatott, kemény nyakatok megrontatott, fejeitekre égő tűz rakatott, örökké elvetettek vadatok, gyálázattatok, átkoztatottok, kárhoztattok. Így szokott történni azokkal, kik Istennel ellenkeznek. Mert soha az Isten igazsága a bünt büntetés nélkül nem hadgya, vagy ez életben, vagy az örökké valóságban." /2/

Micsoda lélekbemarkolóak lehettek Nagypénteken a következő szavai: "Ha azért örvendeztek halálán Kristusnak, hogy esztelen gondolatlansággal vélitek szabadabbnak lenni a gonosz világ uttyát, bátorságossabbnak a gonoszságok gyakorlását, és ugyan arra való nézve, indulatitok rendetlenségét, vágyódástok feslettségét, és kívánságtok hivságát félelem nélkül követitek: nagyobb a ti gonoszságtok a zidók gonoszságánál, nagyobb a ti vakmerőségtek azok menthetetlen vakságánál, nagyobb háládatlansággal tapodgyátok meg ti vért Kristusnak, mint azok meg tapodták, és következőképen méltóbban terjesztheti reátok panaszát: Quae utilitas in sanguine meo? Hogy nints haszon az ő vérében. Ha úgy vagyon bűnös lelkek, jertek velem edgyütt a meg hóit Kristus órmos koporsójához, és lássátok azokat a mélységes sebeket, mellyeket a ti gonoszságtok ejtett az ő szent testén, és ha annyira tetszik a gonoszság, szemeiteket, irtóztató tekintetével gyönyörködtessétek: és midőn láttjátok, hogy az ő szent szemei bé estek, ti szemeiteket hivságos látására nyissátok: Midőn láttjátok, hogy szent orczái meg kékültek, ti orczáitokat kendőzzétek: midőn láttjátok, hogy meg merevedtek hideg tagjai, ti tagjaitokat izgassátok, feslettségre ébresszétek. Gyászolták Kristust az egek, ti dicsőségbe és fényességbe öltöztetek: siratták az angyalok, ti nevéssétek, és vigadgyátok; mert úgy sem remélhetitek, hogy az ő váltságában, és feltámadásának örömében részetek legyen." /3/

Még csak egy kis részt idézünk annak szemléltetésére, milyen nagy művésze volt a páter az evangéliumi történetek dramatizált elbeszélésében: "Imé közelgetnek ugyan a Papi Fejedelmek szolgálai dorongokkal és a vitézek kardokkal; de mivel Apos-

toi a kalauzok, jó reménység. Közelítvén Judás, kegyesen szól; üdvözli Mesterét: Ave Rabbi: üdvözlégy Rabbi: et osculatus est eum: és megtsókolá őtet. Ah jól vagyon kegyes Jésum! tsókot nyertél, 'a kitől árultatást vártál. De jaj mely bizonytalan, és tsalatkozó reménységben valék! Soha Judás Kristustól távolabb nem volt; mint mikor hozzá közelített: soha mérgesebb fulánkot nem botsáthatott ki nyelvén, mint mikor Krisztust szájával illette. Oh Isteni ítéletnek tsudálatos titka! egybe járulnak az ártatlanság, és az hamisság, az hitetlenség, és a kegyelmesség, és egymást meg tsókolják. Ki hallott valaha ilyen dolgot."/4/

Ezekben igyekeztünk P. Szabó életét és alkotásait megismertetni, ez alkotások helyét a hazai művelődés történetében megjelölni és értékeiket megállapítani. Tudjuk jól, hogy vállalt feladatunkat maradék nélkül nem oldottuk meg. Sok kérdés válaszával adósak maradtunk. A hagyományos mentő okok mellett nem kis mértékben annak is kell ezt tulajdonítani, hogy a közelmúlt és jelen rendkívüli viszonyai sok olyan lehetőség ajtaját is elzárják a kutatómunka előtt, melyek egyébként könnyű szerrel járhatóak voltak még nem is oly rég mindenki számára. Munkánk közben a szín igazságot és a valódi értékeket kerestük. Ennek érdekében nem riadtunk vissza a talán néhol tulszigorúnak tetsző ítéletektől sem. Tettük ezt azért, hogy így annál biztosabban elkerüljük az elfogultság veszélyét, melybe a kutató akkor kerül, mikor egy tárgykörrel behatóbban megismerkedve érzelmileg is annak hatása alá kerül és ennek következtében csak magasztaló szavakat talál hőse méltatására.

Idézett helyek:

Bevezetés:

- /1/ : Halasy Nagy József : A filozófia története². Bp. 1927. 239.l.
 /2/ : Halasy : i.m. 238.l. /3/ :
 /3/ : Blazovich Jákó O.S.B. : A nagy Szfínx. Bp.45.l.
 /4/ : Blazovich : i.m. 46.l.
 /5/ : Blazovich : i.m. 53.l.
 /6/ : Monoszlai András : De invocatione Sanctorum, 1589./
 Idézi: Alszegehy Zsolt : A magyar irodalom története. Bp. 1935.II.k./
 /7/ : Socherus, S.J.Ant. : Historia Provinciae Austriae S.J. Viennae, 1740.P.I.p.87.
 /8/ : Idézi: Mihalovics Ede : A katolikus prédikáció története Magyarországon. Bp. 1901.II. 29.l.
 /9/ : Idézi: Alszegehy : i.m.37.l.

I. Élete

A SZERZETESI FOGADALMAKIG:

- /1/ : Stoeger S.J., Joan. : Scriptores Provinciae Austriae Societatis Jesu, Viennae, 1855. p.345. Sommervogel S.J.Carlos; Bibliotheque de la Compagnie de Jésus, Bruxelles-Paris, 1896.VII. Col-1837. Szinnyei József : Magyar írók élete és munkái.Bp. 1891-1914. 13.k. 203.l.
 /2/ : Petruch Antal : A trencsényi jezsuita noviciátus anyakönyve, 1655-1773.Bp. 1942. 83.l.
 /3/ : Petruch : i.m. 10.l.
 /4/ : Sommervogel és Szinnyei Stoeger már idézett munkáját veszik alapul. Viszont Stoeger könyvének bevezetésében /Ad lectorem/ említi, hogy különösen az osztrák provincia íróinak adatait a 18.században élt P.Jos. Pohl S.J. : Gesta et Scripta virorum Prov. Aust-ae S.J. ab anonymo Soc.Theologo conscripta - című kéziratából vette. Ez a kézirat pedig a pécsi volt császári könyvtárban található.

Az "anonymus Soc.Theologus" nyilvánvalóan az Elógiumokból dolgozott. Kitétszik ez abból is, hogy az általa közvetített születési adat /jul.28./, megegyezik a P.Szabó elógiumában található adattal. /Lásd az elógiumot: Annuae Coll-i Tyrnaviensis 1711-1765. Biblioth.Univers.Bp.Ms.Ab.123. p. 314-315./

- /5/ : Horányi, Alexius: Memoria Hungarorum et provincialium scriptis...notorum. Viennae, 1775-77. T.III. p.309. "Nobilibus editus parentibus adolescens emensus litterarum cursum ad Societatem Jesu convolvit."
- /6/ : Elógium: "Post absolutas summa cum laude humaniores litteras et emensus Cassoviae cursum Philosophicum, ibidem ad Societatem admissus eandem ingressus est Trenchinii 8. 10-bris 1714."
- /7/ : Gyenis András S.J.: Régi magyar jezsuita rendházak. Bp. 1941. 30.1.
- /8/ : Elógium i.h.
- /9/ : Petruch: i.m. 83.1.
- /10/ : i.m. i.h.
- /11/ : Petruch: i.m. i.h.

GIMNÁZIUMI MŰKÖDÉSE:

- /1/ : Hóman-Szekfü: Magyar Történet. Bp. VI.k.139.1.
- /2/ : Hets I. Aurelián O.S.B.: A jezsuiták iskolái Magyarországon a 18. század közepén. Panonhalma, 1938. 10.1.
- /3/ : Hóman-Szekfü: i.m. 141.1.
- /4/ : Hets: i.m. 19.1.
- /5/ : Annuae Litt. S.J.: Tyrn. ad a. 1725.p.123.
- /6/ : Catalogi Personarum et Officiorum Provinciae Austriae S.J. pro annis 1716-1773.
- /7/ : Elógium i.h.
- /8/ : Sommervogel: i.m. i.h.
- /9/ : Stoeger: im.p.345.
- /10/ : Hets: i.m. 70.1.
- /11/ : Sommervogel: i.m. i.h.

HITTUDOMÁNYI HALLGATÓ NAGYSZOMBATBAN:

- /1/ : Jánosi Gyula O.S.B. : Barokk hitélet Magyarországon.
Pannonhalmi, 1934. 7.köv.1.
- /2/ : Sommervogel : i.m. i.h.
- /3/ : Elógium i.h.
- /4/ : Hermann-Artner: A K.M. Pázmány P. Tudományegyetem Törté-
nete. Bp. 1938. I.k.41.köv.1.
- /5/ : Catalogus S.J.: 1726.
- /6/ : Diarium Domus S.J. Neosoliensis. Bibl.Univers.Bp. Ms.
Ab.94.
- /7/ : "In caena Hungarice concionatus P.Tertiarius Szabó"
Diarium i.h.
- /8/ : Hermann-Artner: i.m. 16.1.

LELKIPÁSZTORI ÉS TANÁRI MŰKÖDÉSE:

- /1/ : Diarium i.h.
- /2/ : Gyenis im.33.1.
- /3/ : Catal.Pers. 1727.
- /4/ : Hets i.m. 33.1.
- /5/ : Sommervogel i.m. i.h.
- /6/ : Sommervogel i.m. i.h.
- /7/ : Sommervogel i.m.i.h.
- /8/ : Elógium i.h.
- /9/ : Sommervogel i.m.i.h.
- /10/ : Catalogus Scriptorum S.J. qui in Collegio Academico
Tyrnaviensi modo degunt, vel vita
functi sunt, ab anno 1724 usque ad
praesentem 1761. Confectus ab R.P.
Nicolao Schmitth. Bibl.Univers.Bp.
Ms. G. 114. I.

NAGYSZOMBATBAN A SZÉKESEGYHÁZ SZÓSZÉKÉN:

- /1/ : Ann.Litt.S.J.Coll.Tyrnav. i.h. p.216.
- /2/ : Ann Tyrn.i.h. p. 223.
- /3/ : Ann.Litt.Prov.Austr.S.J.Pannonhalmi Főkönyvtár 118.E.10.
ad ann. 1740.p.12.
- /4/ : Ann.Prov.ad a. 1741.
- /5/ : Sommervogel:i.m. i.h.

A NAGYSZOMBATI COLLEGIUM RUBRORUM IGAZGATÓJA:

- /1/: Lortz, J.: Geschichte der Kirche^{5,6} Münster,1937.III.S.72.
- /2/ : Hets i.m. 37.1.

- /3/ : L.erre vonatkozólag: Hermann-Artner i.m. 89.köv.11.
- /4/ : Hermann-Artner i.m. i.h.
- /5/ : Ann.Tyrn.i.h. p. 247.
- /6/ : Hóman-Szekfü i.m. 156.köv.1.
- /7/ : Ann.Tyrn. ad a. 1741. p.247.

A SOPRONI ÉS PÉCSI JEZSUITA RENDHÁZ FŐNÖKE:

- /1/ : Ann.L.Prov.Aust.S.J.i.h. ad a.1744. p.11 Ez a gyászbeszéd ezzel a címmel került ki a nyomdából: Halotti prédikáció.Mellyet néhai Szent Györgyi Horváth Erzsébet asszonynak, méltgs és tekint.Festetics József...hites társa utolsó halotti tisztessége megadásának alkalmatosságával élő nyelvel mondott.Sopronban, 1744.Nyomt.Rennauer János Filep.fől.po. 14.Sommervogel im.i.h.
- /2/ : Sommervogel i.m. i.h.
- /3/ : Szabó István S.J.: Beszéde Mária Teréziáról.Sopron,1743. Bevezetés.
- /4/ : Cat.Pers. ad a. 1744. Coll.Sopr.
- /5/ : Ann. Prov. ad a. 1745. p. 28.
- /6/ : Sommervogel i.m. i.h.

UTOLSÓ ÉVEI NAGYSZOMBATBAN:

- /1/ : Hermann-Artner i.m. 91.1.
- /2/ : Ann.Prov. ad.a. 1751.p. 98.
- /3/ : Hermann-Artner i.m. i.h.

II. Szónoki munkái

A PRÉDIKÁCIÓS KÖTETEK KÜLSŐSÉGES ISMERTETÉSE:

- /1/ : Ann Tyrn. ad a. 1739.
- /2/ : Ezentul idézve: Böjti Prédikációk.
- /3/ : Ezentul idézve: Vasárnapi Prédikációk.
- /4/ : Böjti Pr. Előszó.
- /5/ : ml.o.
- /6/ : Vasárnapi Pr.A keresztény olvasóhoz.

- /7/ : Vas.Pr.Ajánlás.
- /8/ : Bőjti Pr.Előszó.
- /9/ : u.o.
- /10/ : u.o.
- /11/ : u.o.
- /12/ : u.o.
- /13/ : Stoecker i.m. p. 234: Concionum pro Dominicis Annus unus Tyrnaviae, 1766.u.Concionum dogmaticarum et moralium Dominicis totius anni congruentium synopsis. Cas-soviae, 1787.8.
- /14/ : Bőjti Pr.Előszó.
- /15/ : u.o.
- /16/ : Vasárnapi Pr. A keresztyén olvasóhoz.
- /17/ : u.o.
- /18/ : Vasárnapi Pr. I.Ev.1.Pr.
- /19/ : Elógium i.h.
- /20/ : Stoecker i.m. p.346.
- /21/ : Catalogus librorum manuscriptorum Bibliothecae Universi-tatis Reg. Scientiarum Budapestinen-sis.Bp. 1889. Tom.II.P.I.
- /22/ : Unnapi Pr. A három első lád az I. Részben, az utolsó beszédet pedig a II. Részben.
- /23/ : Unnapi Pr. Bibl.Univ.Budap.Ms.165:

AZ EGYHÁZI SZÓNOKLAT ROVID TÖRTENETE:

- /1/ : Stinger, Fr.:Wo steht unsere heutige Predigt? Linz, 1911.S.43.
- /2/ : Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés. Pápa,1915. 54.1.
- /3/ : Stinger i.m. S.46.
- /4/ : Ravasz i.m. 54.1.
- /5/ : Ravasz i.m. 56.1.
- /6/ : Ravasz i.m. 67.1.
- /7/ : Ravasz László: Szónoklás és igehirdetés.Debrecen,1937. 9.1.
- /8/ :

P.SZABÓ IGEHIRDETÉSENEK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONASA:

- /1/ : Pázmány P.: Kalauz ³ Pozsony, 1637. III.6.
- /2/ : Unnapi Pr.II.R.22.Pr.
- /3/ : Unnapi Pr.II.R.20.Pr.
- /4/ : Unnapi Pr. i.h.
- /5/ : Káldi Márton: Az evangéliomoknak...magyarázattya.Nagy-szombat,1641.Bibl.Univ.Bp.Ms.A.159.
- /6/ : Unnapi Pr.III.R. 39.1.
- /7/ : Vasárnapi Pr.III.E.300.1.
- /8/ : Stinger i.m.S.49.

A BESZÉDEK TARTALMI ISMERTETÉSE:

- /1/ : Rahner, Hugo S.J. : Eine Theologie der Verkündigung².
Freiburg, 1939. S. 86.
- /2/ : Vasárnapi Pr. I.E. p. 31.
- /3/ : u.o.
- /4/ : Jungmann, Joseph S.J.: Frohbotschaft. Regensburg, 1936. S. 9.
- /5/ : Böjti Pr. Előszó.
- /6/ : Böjti Pr. 48.1.
- /7/ : Böjti Pr. I. sorozat. 5. Pr.

P.SZABÓ BESZÉDEI ÉS A SZENTIRÁS:

- /1/ : Böjti Pr. 1-8.1.
- /2/ : Böjti Pr. 9.1.
- /3/ : Böjti Pr. 5.1.

A REGNUM MARIANUM ESZMÉJE AZ ÜNNEPI PRÉDIKÁCIÓKBAN:

- /1/ : Waczulik Margit: A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása. Regnum, 1942/43. 720.1.
- /2/ : Waczulik i.m. 721.1.
- /3/ : Waczulik i.m. 722.1.
- /4/ : Waczulik i.m. 726.1.
- /5/ : Waczulik i.m. 728.1.
- /6/ : Németh László: A Regnum Marianum állameszme. Regnum 1940/41. 228. köv. 1.
- /7/ : Ünnepi Pr. III. R. 1-9.1.
- /8/ : u.o.
- /9/ : u.o.
- /10/ : u.o.
- /11/ : u.o.
- /12/ : u.o.
- /13/ : u.o.
- /14/ : u.o.
- /15/ : Hermann-Artner i.m. 77.1.
- /16/ : Hóman-Szekfü i.m. 149.1.
- /17/ : Hóman-Szekfü i.m. 138.1.
- /18/ : Ünnepi Pr. i. h.
- /19/ : u.o.
- /20/ : Ünnepi Pr. III. R. 9.-1.
- /21/ : u.o.
- /22/ : u.o.
- /23/ : u.o.
- /24/ : u.o.
- /25/ : u.o.
- /26/ : u.o.
- /27/ : Hóman-Szekfü i.m. 136.1.

A BESZÉDEK FORMAI MÉLTATÁSA:

- /1/: Böjti Pr.118. köv.1.
- /2/: Böjti Pr.198.1.
- /3/: Böjti Pr.160.1.
- /4/: Böjti Pr.114.köv.1.

Forrásmunkák

I. Kéziratok:

Annuae Collegii Tyrnaviensis 1711-1765. /Bibl.Universitatis Budapestinensis.Ms.Ab.123./

Annuae Litterae Provinciae Austriae S.J. pro anno 1739-41.,1744-46., 1749-51./ Pannonhalmi Főkönyvtár Ms.118.E. 10-15. 15/a, 16., 17./

Catalogus Scriptorum Soc.Jesu qui in Collegio Academico Tyrnaviensi modo degunt, vel vita functi sunt, ab anno 1724-usque ad praesentem 1761. /Confectus a R.P.Nicolao Schmitth. Bibl.Univers.Budapest.Ms.G.114.I./

Diarium Domus Soc.Jesu Neosoliensis ab a.1719- /Bibl.Univ.Bp.Ms. Ab.94./

Káldi Márton: Az evangéliomoknak magyarázattya. Nagyszombat,1641. /Bibl.univ.Bp. Ms.A. 159./

Különböző ünnepekre készült prédikációk. Mondattak különböző városokban. /Bibl. Univ.Bp.Ms.A. 165. a,b,c./

II. Felhasznált irodalom:

- Alszegehy Zsolt: A magyar irodalom története. III.: A tizenhetedik század. Bp., 1935.
- Blazovich Jákó O.S.B.: A nagy Szfinx. Bp.
- Catalogi Personarum et Officiorum Provinciae Austriae S.J. pro annis 1716-1773.
- Gyenis András S.J.: Régi magyar jezsuita rendházak. Bp. 1941.
- Halasy Nagy József: A filozófia története². Bp., 1927.
- Hermann-Artner: A Kir. M. Pázmány P. Tudományegyetem Története I.: A hittudományi kar története. Bp. 1938.
- Hets J. Aurélián O.S.B.: A jezsuiták iskolái Magyarországon a 18. század közepén. Pannonhalma, 1938.
- Hóman-Szekfü: Magyar történet¹. I-VII. Bp.
- Horányi Alexius: Memoria Hungarorum et provincialium scriptis... notorum. Viennae, 1775-77. I-III.
- Jungmann S.J., Joseph: Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung. Regensburg, 1936.
- Kudora János: A magyar katolikus egyházi beszéd irodalmának ezeréves története. 896-1896. Bp. 1902.
- Lortz, Joseph: Geschichte der Kirche^{5,6}. Münster, 1937. I-III.
- Mihalovics Ede: A katolikus prédikáció története Magyarországon. I-II. Bp. 1900-1901.
- Mihályfi Ákos: Az igehirdetés. Bp., 1912.
- Pázmány Péter: Kalauz³. Pozsony, 1637. III. 6.
- Németh László: A Regnum Mariánum állameszme./Regnum, 1940/41./
- Petruch Antal S.J.: A trencsényi jezsuita noviciátus anyakönyve. 1655-1772. Bp. 1942.
- Rahner S.J., Hugo: Eine Theologie der Verkündigung². Freiburg., 1939.
- Ravasz László: A gyülekezeti igehirdetés elmélete. Pápa, 1915. /Református Egyházi Könyvtár XI. k./
- Ravasz László: Szónoklás és igehirdetés. Debrecen, 1937. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. VII. k. 4. f./
- Sik Sándor: Pázmány: Az ember és az író. Bp. 1939.
- Socherus S.J., Antonius: Historia Provinciae Austriae S.J. ab ejus exordio ad annum 1590. Tom. I. Viennae, 1740.

Sommervogel S.J., Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus³.
I.-IX. Bruxelles-Paris, 1890-1900.

Stingeder, Franz: Wo steht unsere heutige Predigt? Linz, 1911.

Stoeger, S.J. Joannes: Scriptores Provinciae Austriacae S.J. Vienne, 1856.

Szilágyi Alexius: Catalogus Manuscriptorum Bibliothecae Regiae Scientiarum Universitatis Budapestinensis. Tom. II. Bp. 1889.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I-XIV. Bp. 1891-1914.

Tüll Alajos S.J.: Bertalanffi Pál S.J. 1706-1763. / A pécsi Pius gimn. 1930/31. értéstitője./

Velics László S.J.: Vázlatok a magyar jezsuiták múltjából. Bp. 1912-14. I-III. f.

Waczulik Margit: A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása. /Regnum, 1942/43./

III.: Szabó István S.J. nyomtatásban megjelent munkái:

Arbusculi majales ad Castalios Parnassi Claudiopolitani
fontes ab incolis eiusdem Misis praefixae. Claudiopoli, typis Academicis, 1720, 12.

Academicarum fulminatum stemma. Claudiopoli, 1721. 12.

Silentium tuba victoriae Marianae, sive Maria augustissima Verbi Incarnati Mater ab inhonora promorum parentum labe ex imposito adversariis silentio vindicata. Cumque alma archiepiscopalis universitas Tyrnaviensis annum immaculatus ejusdem honoribus solemnitatem festive exigeret, a quodam Soc. Jesu religioso S. S. theologiae in tertium annum auditore oratoria dictione celebrata. Anno 1723. die 8. Decembris. Tyrnaviae, typis academicis per Frider. Gall. 4. ff. 9.

Koronában foglalt, halat kezeiben tartó feien kereszttel
jedzett s egyéb szép ábrázoló jelekkel ékes angyal. Az az T. Merzse Szinyei Erzsébet asszszony T. Revisnyei Reviczki János...néh. kedves házas társa, említett ritka ns. czimerén ábrázolt jóságos cselekedeteinek igaz magyarázattya. Melliet azon Uri Asszszonyság hiedek tetemei el takarításának szomorú alkalmatosságával 1730. eszt. élő nyelvel végben vitt. Kassán /1731/ Ny. az Academia bet., Fraunheim János által. 4. ff. 12.

A Boldogságos Szűznek siránkozó csudálatos képe előtt
Prédikátzio mondatott Nagy Szombatban midőn a méltóságos és ke-

gyelmes Galántai Groff Eszterházi Imre és esztergomi érsek ő Hercegsége Istenes költségével építtetett Kápolnába azon szentésges kép által vitetett. 1741.éosztendőben.

Mária Terézia Magyar, és Cseh-országnak felséges korónás királyné asszonya erős asszony állat, kinek erőségét, midőn a pajorokon vett dütsőséges győzedelmeért, és Cseh-országban lett szerencsés megkoronáztatásáért...Sopron vármegye...1743. eszt.Sz. Jakab havának 16. napján...Istennek hálaadó ditsiretetett mondott, élő nyelvel hirdette. Sopronban, nyomt.János Fülepp Rennau,fol.pp. 14.

Prédikátziók, mellyeket egy böjti vasárnapokon az Isten igéjéről, és három böjti péntek napokon a Kristus Jéhus szenvedéséről és haláláról valaha élő nyelvel mondott Isten igéjének halálától távol esett lelkeknek, sok Kristus szenvedésén és halálán szánakodó ájtatos híveknek vigasztalásokra, és üdvösséges haznokra...világosságra botsátott. Sopronban, 1744.Nyomt.Rennauer Fülepp János.fol.pp. 226.

Halotti prédikátzió. Mellyet néhai Szent Györgyi Horvát Erzsébet asszonynak, méltgs és tekint. Festetics József..hites társas utolsó halotti tisztessége megadásának alkalmatosságával élő nyelvel mondott, Sopronban, 1744. Nyomt.Rennauer János Fülepp fol.pp.14.

Első Ferentz Római Felséges Tsászárr, etc.Salamon mondása szerént Nemes Férj, kinek Nemességét, midőn Római Tsászárságra választatásáért T.N.Sopron Vármegye Lövő nevű Mezővárosban 1745. esztendőben Istennek hálaadó ditsiretetet mondott, élő nyelvel hirdette. Sopronban.fol.pp.16.

Három esztendőre-való vasárnapi prédikátziók, mellyeket valaha élő nyelvel mondott, Most pedig Istennek nygyobb dütsőségére, a római anyaszentegyháznak gyarapodására, a magyar Lelki Pásztoroknak valamennyi segítségére, a keresztyén híveknek üdvösséges hasznokra, és vigasztalásokra, Elő-Járói engedelmeiből világosságra botsátott Pater Szabó István Jéhus Társaságbéli szerzetes. Nagy Szombatban. Nyomtattatott az Akadémiának bötüivel,1746. Esztendőben. fol.3vol.pp.316,312 et 326.

A dücsőséges Szent István király neve alatt félállatott társasághoz rövid beszéd. Mondatott: Midőn ns.Poson városában a Szent Márton templomában 1750.eszt.első gyülekezését tartotta.Nagy-Szombatban, 1751,Nyomt. az akadémiának böt.4.pp.19.

Tartalomjegyzék:

Bevezetés:.....	1
-----------------	---

I. Élete:

A szerzetesi fogadalmakig.....	5
Gimnáziumi működése.....	6
Hittudományi hallgató Nagyszombatban.....	8
Lelkipásztori és tanári működése.....	10
Nagyszombatban a székesegyház szószékén.....	13
A nagyszombati Collegium Rubrorum igazgatója.....	14
A soproni és pécsi jezsuita rendház főnöke.....	16
Utolsó évei Nagyszombatban.....	18

II. Szónoki munkái:

A prédikációs kötetek külsőséges ismertetése.....	20
Az egyházi szónoklat rövid története.....	29
P.Szabó igehirdetésének néhány jellemző vonása.....	32
A beszédek tartalmi ismertetése.....	36
P.Szabó beszédei és a Szentírás.....	42
A Regnum Marianum eszméje az ünnepi Prédikációkban.....	44
A beszédek formai ismertetése.....	53
Idézett helyek /Jegyzetek/.....	58
Forrásmunkák.....	64

